

ԿՈԼԽՈՋՆԻԿԻ
ԴՐԱԴԱՐԱՆ

ԿԱԼՆԻՆ, ԳՐՈՒԳՆԵՎ,
ԲՈԼԴԻՐՅԵՎ, ԿՈՒՋՆԵՑՈՎ,
յեկ ԱՍՑԱԽՈՎ,

ԶԱՐԳԱՑՐԵՔ
ԱՆԱՍՆԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԿՈԼԽՈՋՆԵՐՈՒՄ

ԽԱՀՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱ-
ՑԱՐԱԿԶՈՒԹՅԱՆ ՀՅՈՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ
ՅԵՐԿՐԱՅԻՆ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

63647.91
9-35

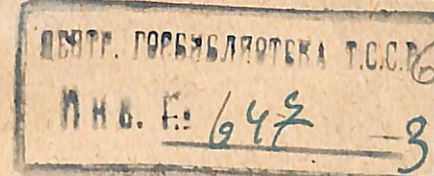
636(47.91)

9-35

24 SEP 2010

SIOS YAM 18

„ՄՈՒՐԱ-ՄԱՆԿԱՂ“-Ի ԴՐԱԿԱՐԱՆ № 21

636:631.144.3

**Զ Ա Ր Գ Ա Ց Ր Ե Ք
ԿԵՆԴԱՆԱԲՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԿՈԼԽՈԶՆԵՐՈՒՄ**

**Развивайте животноводство
в колхозах.**

НА АРМЯНСКОМ ЯЗЫКЕ

ԹԱՐԳՄ. Ղ.Մ. ՅԵՎ. Հ. Մ.

**ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈԲՐԱՄԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀՅՈՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎ-
ԿԱՍԻ ՅԵՐԿՐԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ**

ԽՈՍՏՈՎ Դ-Ղ.
1930

0005 932 15

21-679

31 MAY 2013

43389-63

Ն Ա Խ Ա Ռ Ա Ն

Կուսակցության ղեկավարությամբ մենք մեր յերկրում կառուցում ենք սոցիալիզմ: Ծավալուն ֆրոնտով վճռական հարձակում ենք գործում գյուղի և քաղաքի կապիտալիզմի մնացորդների վրա: Խնդուստրացման ենք յենթարկում մեր յերկիրը, կառուցում ենք հսկա գործարաններ և ֆաբրիկաներ, ելեկարոկայաններ, նոր յերկաթուղային ճանապարհներ և այլն: Մարդկության պատմության ընթացքում, միլիոնավոր աշխատավորությունն առաջին անգամ իրեն զգալով տիրոջ դերում, բացառիկ հոգատար վերաբերմունք է հայտնաբերում ղեպի արդյունաբերությունը: Բարձրացան գիտակից կոմունիստական աշխատանքի—սոցիալիստական մրցակցության հսկա ալիքներ: Հարվածային միջոցներից, բրդազեններից, ցեխերից անցնում ենք հարվածային գործարանների: Արդյունաբերության մեջ արդեն վերջին մահաբեր հարված է հասցվում բուրժուական ավանդություններին (սովորություններին, փառքին):

Մեր սոցիալիստական արդյունաբերությունը, վերջացնելով իմպերիալիստական և քաղաքացիական կռիվների հաջորդած ավերումների վերականգնման շրջանը, չտեսնված արագ քայլերով առաջ է գնում և հնգամյակի վերջում (1932 թ.) այնպիսի հաղթություններ կունենա, որոնց մասին մի քանի տարի առաջ յերազեն անգամ ղժվար եր: Հնգամյակի վերջում վե՛լ միայն ղգալի չափով կազատվենք կապիտալիստական արտասահմանից տեխնիկա-տնտեսական կախում ունենալուց, այլ մի քանի տե-

սակներում (գյուղատնտեսական մեքենաների շինարարություն) նույնիսկ Ամերիկայից ել կանցնենք:

Բուրժուական արտասահմանին, հասնել և անցնել, լենինյան լոգոնգր գործնական նշանակություն է ստանում, լենինյան կոմունիստական կուսակցության ղեկավարությամբ դա կատարվում է և ամբողջովին կկատարվի:

Խնդուստրացման ֆրոնտում վճռական հաղթություն ձեռք բերելով, ամրացնելով սոցիալիստական արդյունաբերության դերը, կուսակցությունը և բանվոր դասակարգը կոչ արին մեր յերկրի աշխատավոր գյուղացիությունը, գյուղական տնտեսությունը սոցիալիստական ձևերով վերակառուցելու համար: Գյուղի բատրակությունն ու չքավորությունը վաղուց ըմբռնել է, փոր կուլակի շահագործումից ու նրանից կախում ունենալուց ազատվելու միակ ուղին՝ դա կուսակցության և բանվոր դասակարգի ցույց տված՝ անհատական մանր տնտեսությունից դեպի կոլեկտիվ տնտեսության փոխանցելն է: Բայց վորպեսզի գյուղատնտեսության կոլեկտիվացման գաղափարը, նրա անհրաժեշտությունը և ոգտավետությունն ամբողջ գյուղացիության, նրա հիմնական մասսաներին-միջակներին հասկանալի դառնար, անագին աշխատանք ու ժամանակ պահանջվեց: Այսօր միջակ գյուղացիությունը մասսայական կարգով կոլխոզ է գնում, խոշոր կոլեկտիվ ժիավորումներ է կազմակերպում: Այսօր կարելի չէ ասել, փոր բանվոր դասակարգը և գյուղացիությունը ամբողջ ֆրոնտով վճռական հարձակում են կատարում կապիտալիստական ֆաֆորդների վրա, արմատախիլ են անում նրանց վերջին արմատները:

Այսօր արդեն մեմ անցանք կուլակին, վորպես դասակարգ, վոչնչացնելու գործին:

Ամբողջ Խորհրդային Միության միլիոնավոր աշխատավոր գյուղացիությունն, արդեն գործնականորեն հարց է դնում իր տնտեսության արմատական սոցիալիստական վերափոխման, հողի անհատական ոգտագործումից խոշոր կոլեկտիվ տնտեսությունների և կոմունաների անցնելու մասին:

Հյուսիսային Կովկասին վիճակված է պատկան խրնդիր՝ լինել առաջին, լինել հավասարած կոլեկտիվացման հանապահը հարքողը:

Յեվ այժմ կոլխոզ մտնելու համար պետք է վոչ թե ագիտացիա, այլ պետք է գյուղատնտեսությունը գործնականորեն վերակառուցել, կարգավորել գյուղատնտեսության արտադրությունը, վերադաստիարակել մարդկանց և դարձնել նրանց սոցիալիստական շինարարության գիտակից ստեղծողներ և մասնակիցներ:

Վերևում մենք ասացինք, փոր մեր արդյունաբերությունը վերջացրեց իր վերականգնումը, հսկայական քայլերով այժմ առաջ է շարժվում, մեզ անհրաժեշտ է վերջնականապես ազատվել կապիտալիստական արտասահմանից կախում ունենալուց և անպայման, հասնել ու անցնել տեխնիկա-տնտեսական ասպարիզում:

Այս բոլորին կհասնենք այն ժամանակ, յերբ մեր գյուղատնտեսությունը արդյունաբերության հետ վորք վորքի ընթանա, փոր նա լրիվ չափով արդյունաբերությանը տա հումուլթ և պրոլետարական կենտրոններին՝ մթերքներ: Թեկուզ գյուղատնտեսությունը հասել է մինչպատերազմյան մակարդակին և մի քանի ճյուղերում նույնիսկ առաջ է անցել, այնուամենայնիվ նա շարունակում է գեռ յետ ֆալ վորակի տեսակետից: Պատճառը կայանում է նրանում, փոր գյուղատնտեսական արտադրությունը ցիր ու ցան եր յեղած, տարվում եր անհատական ձևով, փոր գյուղատնտեսական մթերքների խոշոր մեծամասնությունը գնում եր հենց գյուղի բնակչության գործածման վրա: Մի խոսքով, մեր գյուղատնտեսությունը արդյունաբերության աճումից յետ եր ֆնում:

Ներկայումս, յերբ մենք անցանք սոցիալիստական շինարարության նոր շրջանին, յերբ գյուղացիությունն անցնում է տնտեսության նոր ձևերին, պետք է վճռականորեն վերացնել այն բացը, փոր կա արդյունաբերության և գյուղատնտեսության աճման տեմպերում:

Կուսակցությունը և կառավարությունը վերջին յերկու տարիներում ուժեղ կերպով զբաղված ելին հացի դժվարությունների խնդրի լուծումով և պետք է հաշվել, փոր այս գործում մենք հիմնականում ձեռք բերինք վճռական հաջողություններ: Թեկուզ հացի դժվարությունները ամբողջապես չեն վերացված, սակայն հավատացած կարող ենք ասել, փոր ընդգրկված

են բոլոր նախադրյալները, փորպեսզի մեր յերկիրը առաջիկա 1-2 տարիներում փոշմիայն հացի կարիք չունենա (ներքին սպառողության համար), այլ և անգամ հնարավոր լինի հարյուրավոր միլիոն փութ հացահատիկ արտահանել արտասահման: Մեր հացի փոխարեն ստացված միջոցները կենդանարար բուռն հոսանքով կթափվեն ժողովրդական տնտեսություն սոցիալիստական վերակառուցման (նորից վերափոխելու) գործի մեջ:

Գյուղատնտեսության կոլեկտիվացման հետ միասին ծագում ու որվա կարևորագույն հարց է հանդիսանում հենց մոտակա տարիներում—անասնապահության խնդրի լուծումը:

Կուսակցության Կենտրոնական Կոմիտեյի նույնաբերյան պլենումը, տնտեսական շինարարության հերթական խնդիրներին մասին իր փորձումներում առանձին ուշադրություն դարձրեց յերկրի պահանջի և հացահատիկային ու անասնապահական տնտեսության աճումների մեջ գոյություն ունեցող ճեղքվածքի փոխհացման հարցին:

„Կուսակցության 5-նիստական ֆալաֆականության կարևորագույն խնդիրներից մեկն է ինչպես յեվ առաջ գյուղատնտեսության յեվ մասնավորապես նրա հացահատիկային յեվ անասնապահական զարգացման չափազանց յեսամնաց 5-նիստական հաղթանակը“ (1929-30 թ. ժողովրդական տնտեսության ստուգիչ թվերի մասին ընդունված բանաձևից):

Բաց թշնամիները համաշխարհային հակահեղափոխական բանակից, վախկոտներն ու թերահավատները մեր սեփական շարքերից, աջ թեքումափորները գուշակում էին կուսակցության և բանվոր դասակարգի կործանումն և մեր ճանապարհի վրա յեղած դժվարությունները հաղթահարելու անկարելիությունը:

Բաց թշնամիները և թերահավատները պնդում էին, փորպեսզի մինչպատերազմյան չափերին և դրա համար գյուղատնտեսությունը փոշ միայն չի կարելի սոցիալիստական կոլեկտիվ ուղու վրա դնել, այլ և անհրաժեշտ է կուլակին գյուղում տալ „ազատ“ զարգացման հնարավորություն:

Կուսակցությունը չվախեցավ թշնամիներից, չսեց վախկոտներին և թերահավատներին և ուղիներ է ընդգրկում, փորձում մենք պետք է դուրս գանք և արդեն դուրս ենք գալիս սոցիալիզմի լայն ճանապարհը:

Ինչպես հացահատիկային, նույնպես և անասնապահական մեր տնտեսությունը հավասարվեց և առաջ անցավ մինչպատերազմյան մակարդակից, բայց փորակը դեռ շատ հեռու յե բավարար լինելուց:

Մարտականորեն, հեղափոխականորեն լուծել վերածնվող արդյունաբերությունը լրիվ չափով հում նյութով և պրոլետարական բնակչության ու գյուղացիության պահանջները բավարարելու խնդիրը: Յեվ այդ խնդիրը մենք կարող ենք լուծել միայն „մսի արդյունաբերության պետական խոշոր խորհրդային տնտեսություններ կազմակերպելու, անասնապահության զարգացման ասպարիզում արտասահմանյան տեխնիկայի նորագույն տվյալների համաձայն կոլխոզներում ապրանքային անասնապահության արտադրությունը զարգացնելու“ միջոցով:

Միայն խոշոր տնտեսությունների, խորհրդային և կոլեկտիվ գյուղատնտեսությունների շինարարության միջոցով հնարավոր կլինի կարճ ժամանակամիջոցում ավելի լուրջ կերպով դնել և լուծել կերի պրոբլեման, անցնել ցեղի ստեղծման ու լավացման, ավելացնել անասունների ընդհանուր քանակը և բարձրացնել նրանց փորակը:

Անասնապահության վերակառուցման ասպարիզում մինչև այժմ անցկացվող առանձին կորատված միջոցառումները այժմ է մի յեն ձուլվում և փոխարինվում կարգավորված ծրագրով, փորը որդանապես կապում է նախիրի ավելացման աշխատանքների բոլոր ասպարեղները՝ ապրանքայնություն, փորակի բարձրացում, անասունի վերամշակում, մատակարարում և այլն: Անասնապահության պրոբլեմայի վերաբերյալ կուսակցության Կենտրոնական Կոմիտեյի փորձումը փոշ պակաս դեր է խաղալու, քան հացահատիկային պրոբլեմայի լուծման փորձումը:

Հիմա յերկրի ինդուստրացման և հացահատիկային պրոբլեմայի լուծման ասպարիզում հայտնաբերված բացառիկ հաջողությունների մոմենտին պատահական չէ, փոր այս փորձումն հանդես է գալիս:

Պետութեան ձեռքին յեղած վորոշակի արտադրական և նյութական հնարավորութիւնները և հացահատիկային խոշոր տնտեսութիւնների շինարարութեան փորձառութեան կուտակումը հնարավոր դարձրին իր ամբողջութեամբ դնել անասնապահութեան հարցը, տալ այնպիսի ծրագիր, վորը ընդունակ է ապահովել առաջիկա 2-3 տարվա ընթացքում, անասնապահական դժվարութիւնների վերացումը:

Բնականաբար անասնապահութեան վերակառուցումը պահանջում է կապիտալիստական յերկրների խոշոր տնտեսութիւնների փորձառութեան մաքսիմալ ոգտագործում: Այդ փորձառութեան ուսումնասիրութեան կազմակերպմանը պետք է անցնել իսկույն և յետ: Անժխտելի յե, վոր ամերիկական փորձառութիւնը խորհրդային պետութեան մեջ տեղափոխելիս պահանջվում է լրացուցիչ ստուգում: Տնտեսութեան վերակառուցման մեջ մակսիմալ համարձակութիւն ցույց տալով, պետք է ձեռք բերենք այդ շինարարութեան ծայրահեղ եժանացում, վերջ տալով այդ ուղղութեամբ ամեն տեսակի ավելորդութիւնների, վորպէս ժողովրդական միջոցների շռայլում: Պետք է բոլոր աշխատողների գիտակցութեան մեջ ամրապնդել, վոր շինութիւնների տեսակը, արժեքը պետք է վորոշվի մի հիմնական գաղափարով ամենակարճ ժամանակամիջոցում և միւսիմալ ծախսերով քաղաքի մատակարարման համար տալ անասնապահական միջերքի մաքսիմումը, ապահովել անասնապահութեան առաջիկա ամենաարագ աճումը:

Կուտակցութեան կենտրոնական Կոմիտեյի վորոշումը (մըսային կազմակերպութիւնները ուժեղացնելու համար կենտրոնումը անհրաժեշտ համարեց մորիլիդացիայի յենթարկել 300 աշխատողներ) տեղական բոլոր կուտակցական, խորհրդային և մասնավորապէս կոոպերատիվ կազմակերպութիւններից պահանջում է ուշադրութեան և ուշժի շտապ գորահավաք: Անասնապահութեան պրոբլեմի լուծման ամբողջ աշխատանքներում ներկայումս մտցվում է մաքսիմալ պարզութիւն և ծրագրի միասնականութիւն: Կենտրոնի ցուցմունքների կատարման տեմպը ներկայումս կախված է տեղերում և համապատասխան կազմակերպութիւնների աշխատանքների ձեւի վերակառուցման արագութիւնից:

Այս ժողովածուն ընդգրկում է անասնապահութեան հիմնական և գլխավոր տեսակները Հյուսիսային Կովկասի պայմաններում: Հյուսիսային Կովկասը հանդիսանում է գլխավոր, իսկ մի քանի տեսակներում (փոխարաբուծութիւն) միակ բազան ամբողջ յերկրի համար: Անհրաժեշտ է բացառիկ ուշադրութիւն և ջանք գործադրել՝ բազմապատկել ուսաստանյան մեր տեմպը ամերիկյան գործակատարութեան վրա, վորպէսզի կարճ ժամանակամիջոցում հասնենք քանակի և վորակի վճռական հաջողութիւններին:

Ժողովածույի մեջ առաջադրված նյութերի մեծ մասը վերցրած է մեր կոլխոզների և խորհրդային տնտեսութիւնների ու արտասահմանյան փորձերից: Նյութերից շատերը մի տարուց հետո կարող են չափազանց փոքր, կամ մեր պայմաններում, բոլորովին անպետք դառնալ: Կյանքը և փորձը կարող են ցույց տալ շատ այլ բաներ, իսկ հիմա մենք պետք է մտածենք կուտակցութեան դրած հարցի—արդյունաբերութեան և գյուղատնտեսութեան աճման տեմպերի մեջ յեղած ճեղքվածքի վերացման խնդրի լուծման մասին:

Մեր արդյունաբերութեան հում նյութ տալ, քաղաքի պրոլետարիատին—միջերքներ և բարձրացնել գյուղատնտեսութեան հենց իր արդյունքը—անա այսօրվա հրատապ խնդիրը:

Անասնապահութեան պրոբլեմը պետք է լուծել նույնպէս ճիշտ և արագ, ինչպէս մենք լուծեցինք հացահատիկային պրոբլեմը:

Գյուղում անհրաժեշտ է վճռական հարված հասցնել դասակարգային թշնամուն՝ կուլակին, վորը ամեն մի ասպարիզում խանգարում է մեր միջոցառումներին: Պետք է վերջ տալ կուլակի վնասատու հակահեղափոխական աշխատանքին, վոր տանում է միջակների ու չքավորների մեջ անասունները ծախսելու համար: Կուլակային այս „աշխատանքի“ դեմ մեզ անհրաժեշտ է գյուղում ծավալել կատաղի աշխատանք: Այդ բանի համար կուլակին պետք է արժանի պատիժ տալ և միաժամանակ գյուղացիներին պարզ կերպով հայտնել, վոր առանձին գյուղացիների կողմից „խորամանկութեամբ“ պրոլետարական պետութեանը խաբելու փորձերի համար նրանք կստանան ծանր

պատիժ: Նրանք, ովքեր ոգտվելու յեն կուլակի դեղատոմսերով, ովքեր ծախժխում են իրենց անասունները, ովքեր փորձում են մի մտրակով միայն կոլխոզ ընդունվել և հույս դնել, վոր այնտեղ պետությունից ոգնություն կստանան, այդպիսի „խելոքներին“ պետք է սանրել կուլակային սանրով և կոլխոզի աշխատանքներից թնդանոթի ումբի հեռավորության վրա պահել: Անասնապահության պրոբլեմը պետք է լուծել նույնպես վճռողականությամբ ու ճշգրտությամբ, ինչպես բոլշևիկները լուծեցին այլ խնդիրներ (կռիվ գրնված հակահեղափոխության դեմ, պայքար աշխատանքային ճակատում, պայքար սովի դեմ, պայքար հացահատիկային գովարությունների դեմ և այլն):

Ինչպես ամբողջ ժողովրդական անտեսության վերակառուցման բնագավառի պայքարը, նույնպես ել մեր անասնապահության բարելավման և բազմացման համար մղվող պայքարը և պատասխանատու յե և անհետաձգելի:

Ինչպես սոցիալիզմի կառուցման այլ ասպարեզներում, այնպես ել այստեղ պետք է լավ հիշել լենինյան վառ խոսքերը. —

Հասնել յեվ անցնել:

ՆԻԿ. ԲՈՐԵՆԿՈ

ՅԱ. Պ. ԿԱՆՆԻՆ

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍ

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ ԿԱԹՆԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՈԼԽՈԶՈՒՄ

ԿԱԹՆԱՅԻՆ ԱՆԱՄՆԱԳԱՀՈՒԹՅԱՆ ՆԱԿԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՅՈՒՄԻՍՏԵՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Հյուսիսային Կովկասի ռայոնների մեծամասնության բնական պայմանները միանգամայն բարենպաստում են կաթնային անասնապահության զարգացման: Թեկուղ Հյուսիսային Կովկասում առայժմ կաթնատնտեսությունը թույլ և զարգացած, յուղի և պանրի գործարանները քիչ են և կաթի մշակման աշխատանքները չեն կանոնավորված, բայց և այնպես, 1927 թվին, կաթնաանասնապահությունը տվեց 14 միլիոնի ապրանքային ավելցուկ, այն ինչ մասի անասնապահությունը քանակով շատ լինելով հանդերձ, տվեց միայն 20 միլիոնի: Յեթի կաթնային ռայոններում ձեռք բերվի կովերի կաթնատվությունը, վորն այժմ հավասար է 10-12 ցենտների, բարձրացվի գոնե մինչև 16 ցենտների (100 փութ), ապա կոլխոզների և կոոպերատիվների գործարանների կաթի սարքավորված մշակման միջոցով հնարավոր կլինի առաջիկա տարիները յերկրամասից արտահանել մինչ կես միլիոն փութ յուղ: Բացի դրանից, յերկրամասը իր պահանջը կբավարարի լրիվ կերպով:

Պանրի և յուղային գործարանների քանակի արագ աճումը, կալմիկային ու անցեղ անասունները կաթնային և կարմիր-գերմանականով արագորեն փոխարինելը ցույց են տալիս, վոր կաթնատնտեսությունը զարգանում է հսկա քայլերով և վոր նրան սպասում է մեծ ապագա:

ԻՆՉ Ե ՏԱԼԻՍ ԿԱԹՆԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՈԼԽՈԶՆԵՐԻՆ:

Կոլխոզներում կաթնատնտեսության զարգացումը տալիս է նրանց մեծ ոգուտ: Կովը հանդիսանում է կատարելագործված մեքենա, վորը մեծ ոգուտով հանում է կերը, մանավանդ կոպիտ կերը վերածում է մարգու

մանդի մթերքներ: Սա հնարավորութիւնն է տալիս կոլխոզներին մեծ ոգուտով ոգտագործել հացահատիկային տնտեսութեան ֆաբրիկաները՝ հարդը և մղեղը: Կթի կովը, ընդունակ է համարյա իսկուշն և յետ կերը վերադարձնել կաթով, այն ինչ տնտեսութեան բոլոր մյուս ճյուղերում ծախսերը վերադարձվում են մեկ ապա և 3-4 տարուց: Բացի դրանից, կթի կովը հնարավորութիւնն է տալիս մեկ հեկտար հողամասից ստանալ ավելի մեծ ընդհանուր յեկամուտ: Այսպես որինակ, յերկրային փորձակայանը գտել է, վոր սիլոսի համար ցանձած մի հեկտար յեկապտացորենը տալիս է 6,3 ցենտներ կաթ 500 ու. արժողութեամբ, այն ինչ մի հեկտար ցորենը տալիս է 80 ուրբ. վոչ ավել ընդհանուր յեկամուտ:

Վորովհետև խոտի բույսերից շատերը դիմանում են յերաշտին և նույնիսկ յերաշտոտ տարիներում տալիս են մեծ բերք և տնտեսութեանը ապահովում են կերով, ապա դարգացած կաթնա-անասնաբուծութեան ունեցող կոլխոզն ավելի կայուն է լինում և անբերրի տարիները ավելի հեշտ կանցկացնի, քան միայն հողագործութեամբ զբաղվող կոլխոզը:

Վերջին յերկու տարիներում յերկրամասի կաթնաբուծական ընկերութիւնների կովերից ստացած ստույգ հաշվի առնված յեկամուտը հետևյալն է. 22-25 ցենտներ կաթ տվող կովը, յուղի պատրաստման ուսոյններում ավել է 150-170 ու. ընդհանուր յեկամուտ: Ծախսելով կերի համար 45-50 ուրբի ուսոյններում, ուր կաթը ձմեռը վորպես կաթ եր սպառվում և ամառը յուղ եր պատրաստվում, այդպիսի կովերի ընդհանուր յեկամուտը հասնում եր 200-225 ուրբու: Վերջապես, բաղադրի մոտ գտնված ուսոյններում, ուր ամբողջ տարին կաթը վորպես կաթ է սպառվում և կովը 26-27 ցենտն եր կաթ է տալիս, տարեկան ընդհանուր յեկամուտը հասնում է 280-300 ուրբու: Իսկ կերի համար ծախսված գումարը տատանվում է 95 ուրբու սահմաններում:

Կաթնատնտեսութեանը մեծ ոգուտ է բերում կոլխոզին նրանով, վոր հնարավորութիւնն է տալիս հատիկային տնտեսութեան մեջ ազատ աշխատավոր ձեռքերը ոգտագործելու: Նաև շատ կարեոր է և այն, վոր ամբողջ տարվա ընթացքում կաթնատնտեսութեան աշխատանքը ընթանում է հավասար չափով: Աշխատանքի մեծ մասը կարող է կատարվել կանանցով, վորոնց աշխատանքը հատիկային տնտեսութեան մեջ լրիվ ոգտագործված չի լինում:

Հետևաբար, կաթնային տնտեսութեան դարգացում կոլխոզում՝

- 1) ապահովում է անբերրիութեան տարիներում զգալի դրութիւններից,
- 2) ավելացնում է տնտեսութեան յեկամուտը,
- 3) ամբողջ տարվա ընթացքում հավասարապես ոգտագործում է մեծ չափով բանվորական ձեռներ և լավ վարձատրում աշխատանքը,
- 4) միջոցների արագ շրջանառութիւնն է տալիս: Անթի ինչու կոլխոզներն իրենց սնտեսութիւնը վերակառուցելիս պիտի հաշիւն հերթին ուսագոյութիւնը դարձնեն կարգաւորութեան:

ԿԱԹՆԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՌԱՅՈՆՆԵՐԸ

Յերկրամասի բոլոր դաշտաբուծական ուսոյններում կաթնատնտեսութեանը հնարավոր է Ավելի ձեռնտու յե այն բավականաչափ խոնավ կլիմայով ուսոյններում: Այդպիսի ուսոյններ են՝ Դոնեցկի և Դոնեցկո Շախտինսկի շրջանների արևմտյան մասը, ամբողջ Դոնի, Կուբանի և Արմավիրի շրջանները, Սալսկի, Ստավրոպոլի և Թերեքի շրջանների արևմտյան մասերը և Մայկոպի շրջանի Հյուսիսային մասը: Բացի դրանից, կաթնատնտեսութեանը միանգամայն հնարավոր է այն ազգային մարզերում, վորտեղ լեռնային արոտավայրեր, այսպես կոչված՝ ալպիական մարգագետիններ կան: Այսպիսի արոտատեղիները հնարավոր են դարձնում պանրի ամենաթանգործիք տեսակների մշակումը: Այնուամենայնիվ այդ մարզերում կաթնամսային անասունների բազմացումը ավելի ձեռնտու կլինի, քան զուտ կաթնայինը:

Ոգտավետ կաթնատնտեսութեան ամենակարեոր պայմանն է՝ 1) կաթնային նախիրն ածան և լավ արոտատեղով ապահովելու հնարավորութիւնը, 2) ձմեռվա կերի ձեռնտու մթերման հնարավորութիւնը, 3) կաթնամթերքների ձեռնտու վաճառման հնարավորութիւնը:

Բացի վերոհիշյալ ուսոյններից, կաթնատնտեսութեանը արդյունավետ է յերկրամասի բոլոր արդյունաբերական և ամառանոցային քաղաքների շուրջը, նույն իսկ այն դեպքում, յերբ կերի մի մասը պետք է լինում բերել ուրիշ ուսոյններից: Կաթի անմիջապես վաճառելու ոգտավետութիւնը լիովին ծածկում է ծախսերը: Քաղաքներին կից այդպիսի ուսոյններն են՝ Ռոստովը, Տագանրոգը, Շախտը, Նովորոսիսկը, Գրոզնին, Սոչին, Պյատիգորսկը, Կիսլավոդսկը:

ԱՆԱՍՈՒՆԻ ՅԵՂԻ ՅԵՎ ԿԱԹՆԱՏԻՆ ՆԱԽԻ ԸՆՏՐՈՒՄԸ

Կաթնատնտեսութեան հաջողութիւնը մեծ մասամբ կախված է կաթնային անասունի ցեղի և նախրի ընտրութիւնից, կաթնային

անասունների ցեղերը շատ են, բայց նրանցից ամեն մեկը լավ է միայն համապատասխան պայմաններում: Այդպես որինակ, «խոլմագորկան» հանդիսանում է իՍՆՄ-ում առատակաթ ցեղերից մեկը, լավ կիթ է տալիս միայն վոչ շատ տաք ամառները, հյուսիսից մարգագաղաթներում արածելիս: Յեթե հանկարծ նրան տեղափոխեն որինակ Սալսկի շրջան, վորտեղ ամառը տաք է և յերաշտոտ, իսկ արոտատեղիները կոշտ և ժլատ, ապա նա վոչ միայն տեղական կովերից պակաս կաթ կտա, այլ ավելի վատ, նա սկսում է մաշվել: Հետևաբար, պետք է այնպիսի կովեր ընտրել, վորոնք վոչ միայն շատ կաթ տան, այլ և միանգամայն համապատասխանեն կաթնային տնտեսության կազմակերպող ուսուցիչի կլիմային և այլ տեղական պայմաններին:

Յերկրամասի տափարակ մասի համար ամենահարմարը կլինի կարմիր գերմանական ցեղի անասունը: Այս տեսակը 100 տարի առաջ Ուկրաինայում ստացված է տեղական կովերի և Գերմանիայից բերված գառորների կաթնայինների տեսակի ցուլերի խառնուրդից: Տեղական տեսակից «նեմկան» ժառանգել է զիմացկունություն, կաթնա-յուղոտություն և անպահանջություն ղեպի կերը, արտասահմանյան տեսակից—լավ կաթնունակություն:

Նեմկայի կենդանի քաշը հավասար է 400-450 կիլոգրամի (25-27 փութ): Միայն հարգային կերի և 1 ցենտներ ուժեղ կերերի շաղվացքից և վատ արոտատեղիներում լինելու դեպքում իսկ «նեմկան» տալիս է տարին միջին հաշվով 18 ցենտներ (150 դույլ) կաթ: Լավ հսկողության և կերակրելու դեպքում բարձրացնում է կերը մինչև 30 ցենտների (250 դույլի): Նրա կաթը արտասահմանյան կաթնային ցեղերի կաթից ավելի յուղալի է և 1 կիլո յուղ պատրաստելու համար գնում է 23-24 կիլո կաթ:

Յերկրամասի լեռնային ուսուցիչների համար կաթնանասուններից ամենահարմարն է տեղական կովկասյան անասունը—վորը-կովկասյան և մեծ կովկասյան սերունդները: Այս անասունները մանր են, բայց համեմատաբար կաթնունակ: Այդ յերկու սերունդներն էլ միջին հաշվով տալիս են 5-6 ցենտներ (40-50 դույլ) կաթ, ունենալով 120-150 կիլո կենդանի քաշ: Կենդանի քաշի մեծությունը կախված է կերի պակասությունից, վորովհետև բնակչությունը ձմեռվա համար շատ քիչ կեր է մթերում և անասունը բաառցի կերպով սոված է մնում. պահելու և կերակրելու լավ պայմաններում, անասունը արագ կերպով բարձրացնում է քաշը և կիթը: Այդպես որինակ՝ Ուրուսկայայի կաթնաբուծական փորձ-

նական կայանում 2 տարվա լավ խնամքից մեր կովկասյան սերնդի կովերի նախիրը ավելացրեց իր կենդանի քաշը 219 կիլոգրամից մինչև 312 կիլո, իսկ կիթը 6-7 ցենտներից մինչև 14 ցենտներ (110 դույլ): Իսկ առանձին կովերն ունենալով 250 կիլո (15 փութ) կենդանի քաշ, տվին 20-22 ցենտներ (170 դույլ) կաթ: Սրան կարելի է ավելացնել, վոր լեռնային անասունը շատ զիմացկուն է և ընդունակ է արածել ամենազառկայալ արոտատեղիներում: Կերի տեսակետից ավելի ապահով ուսուցիչներում, ինչպես Կարաբաղյայի և Կարաչայի մի քանի ուսուցիչներում, պետք է լավացնել տեղական անասունը, շվեդական և սիմենտալյան ցեղի ցուլերով:

Անցնելով կաթնային նախիրի ընտրության, կոլտուղը պետք է անի տնտեսության համար ձեռնառու տարվա ժամանակաշրջանում: Իսկ դա կախված է տարվա ժամանակաշրջանի կաթի գներից և կաթնային կովերի պահելու գներից: Յեթե ձմեռվա և ամառվա մեջ կաթի գնի տարբերությունը քիչ է, ապա ավելի նպատակահարմար է կաթի ամառվա գինը և ընդհանրապես: Համենայն դեպս պետք է աշխատել, վոր ամբողջ տարում էլ նորածին կով լինի տնտեսության մեջ: Դա անհրաժեշտ է աշխատող ձեռների հավասարաչափ ծանրաբեռման համար: Ծնելը ժամանակին կարելի է կատարել, յերբ ցուլը նախիր չի թողնվում և բեղմնավորումը կատարվում է տնային ձևով:

ԱՆՍՏԱՌՆԻ ԳՈՄԸ

Յեկամտային կուլեկտիվ կաթնատնտեսություն անհրաժեշտ պայմանը դա լավ սարքավորված անասնագոմն է: Նա պետք է այնպես կառուցված լինի, վորպեսզի հարմար լինի անասնի սպասարկման համար և միևնույն ժամանակ բավականաչափ լույս, տաք և հեշտ ոգափոխվող լինի:

Նորը դոմերը պետք է ունենան կերն անմիջապես մսուրներին բերելու և աղբի բակից հեշտ, ուղղակի աղբանոցում հավաքելու համար ռեւային կամ կախյալ ճանապարհ: Գոմը պետք է ունենա ջրմուղ և ամեն մի կովի համար առանձին ինքնավոր ծոց, ինչքան բարձր է կովի կիթը, այնքան էլ նա յեկամուտ կտա: Քննելով զանազան կիթով կովերի յեկամուտը, ապացուցված է, վոր Դոնի շրջանի պայմաններում 7 ցենտներ (60 դույլ) կաթ տվող կովը ամեն ժամանակ չի արդարացնում իր կերի վարձը: 12 ցենտներ կաթ տվող կովը հազիվ հաղ արդա-

րացնում է կերը և աշխատանքը և միայն 25 ցենտներ (200 դուլլ) կաթ տվող կովը վարձատրում է աշխատանքը մոտավորապես 100 ուլերով: Ահա թե ինչու պետք է նախքան ընտրութեան դեպքում ընտրել այնպիսի կովեր, վորոնք տալիս են 20-25 ցենտներ կաթ տարին, անկախ, թե այդ կովերը ցեղական են թե հասարակ տեղական:

Մոշոր կոլտոգում անասունների համայնացման դեպքում սկզբնական նախիրն ընդհանրապես լինում է շատ դանապանազուն: Կաթնային կովերի հետ միասին պատահում են և քիչ կաթով կովեր, վորոնք տընտեսութեան ֆլեսո են բերում: Հետևաբար առաջին և կառելու աշխատանքն է իսկական կաթնային յեվ աղյուցակե կովերից նախընտրել կազմելը:

Սկզբնական ընտրութիւնը կարելի է կատարել կովերի արտաքին հատկանիշներով: Կաթնային կովը մային կովից տարբերվում է ավելի թեթեւ գլխով և ընդհանրապես ավելի թեթեւ վոսկրակազմով, նուրբ, հեշտ ձգվող կաշվով, մեծ, կթելուց հետո կախվող ուրով, կոշոր կաթնային յերակներով և կաթնային ջրհորներով և ուրի յետևում մեծ թվով ծալվածքներով:

Սակայն արտաքին նշաններով կովեր ընտրելիս, կարելի է հեշտ սխալվել: Ավելի լավ է կիթի փորձեր անել: Հաստատված է, վոր ծնուլուց հետո առաջին 2-3 ամիսները որական միջին կիթը բազմապատկած 200-ի, ցուլց է տալիս մոտավորապես տարեկան կիթը: Որինակի համար՝ յիթե կովի այդ 2-3 ամիսներում տված կաթը որական մէջին թվով հավասար է 10 կիլոգրամի (24 գրվանք), ապա նրա տարեկան կիթը հավասար է մոտավորապես 2000 կիլոգրամի (160 դուլլի):

Կովի փորձնական կիթի հաշվառման դեպքում ի նկատի պետք է ունենալ, վոր առաջին հորթով կովերը չեն կարող տալ այնքան շատ կաթ, վորքան հասակավոր կովերը: Կարելի է ասել, վոր յեթե առաջին հորթից հետո տալիս է 12 ցենտներ, յերկրորդից հետո—14 ցենտներ և յերրորդից հետո—17 ցենտներ կաթ, ապա նրա ուժերի վառ ժամանակ, այսինքն 4-րդ, 5-րդ հորթի ժամանակ նա տալու է 20 ցենտներից վոչ պակաս և ողջ կովերին նախընտրելով միանգամայն կարելի է:

Ամեն մի 40-55 կովին պետք է ունենալ մեկ ցեղական ցուլ: Յուրի քնտրութեանը պետք է մեծ ուշադրութիւն դարձնել, յախր «ցուլն արժե նախքան կեսին»: Սակավակաթ կովից ստացած ցուլը կարող է իրենից հետո թողնել 200-300 յերինջներ, վորոնք շատ վատ կաթնային կովեր կլինեն և նախիրի վորակը կվատանա շատ տարեներով: Յեվ ընդհակառակը, լավ արտադրողը կծրող է նախիրը զգալիորեն լավացնել:

առաջ բերել մատաղ կովեր, վորոնք ավելի յեն կաթ տալու, քան նրանց մայրերը: Ահա թե ինչու լավ ցուլին 500 և 1000 ուլեր, տալիս ամսուս չեն: Յուրին պետք է գնել ցեղային անտեսութեաններից, վորտեղի անասունը տարբերվում է իր կաթունակութեամբ և ստույգ տվյալ կա կաթի չափի և առանձին կենդանիների ծագման մասին:

Պետք է ձեռք բերել միայն կարմիր-գերմանական ցեղի ցուլ, վոր պետքի նրանից լավացնել տեղական կովերը, բազմացնել և մի քանի սերնդից հետո, տեղական անասունը դարձնել կարմիր-գերմանական:

Նախիրի նորոգման համար պետք է ունենալ բավականաչափ քանակով մատղա, այն է, ամեն մի 100 կովին 10 յերինջ, 12 գլ. տարեկանից մեծ հորթ և 15 հորթ մինչև տարեկան հասակով: Հենց սկզբից կոլտոգում ամբողջ մատղաշը ստանալ լավ կովերից, վորպեսզի նըրանցով հնարավոր լինի քիչ կաթ տվող կովերին շուտ փոխարինել:

Նախիրն ընտրելուց հետո պետք է հոգ տանել կովերի ծնունդը ժամանակը հարմարեցնել ջրելու հարմարութեաններով:

Վորքան մեծ լինի գոմը, այնքան էլ հարմար ու եժան կլինի ծախսը ամեն մի անասնի գլխի հաշվով: Այս տեսակետից խոշոր կոլեկտիվ անտեսութեանն ունի մեծ առավելութեւն: Մեղանում այդպիսի խոշոր անասնաբակեր, ինչպես 500 գլուխ անասունի, առայժմ չկան, բայց արդեն մոտիկ ժամանակում կանցնեն նրանց կառուցման: Նոր կազմակերպված կոլտոգներին առաջին ժամանակները պետք կլինի վերակառուցել և սարքավորել յեղած. քիչ թե շատ պիտանի շինութեանները, մի գուցե նույնիսկ կառուցել նոր ժամանակավոր եժան գոմեր:

Լավ գոմի հիմնական պահանջները հետևյալներն են՝ պատերի բարձրութեւնը պետք է լինի վոչ պակաս 2 մետր 80 սանտիմետրից և շենքեր իրա լայնութեւնը վոչ պակաս 9-10 մետրից: Լուսավորութեւնը պետք է լինի այնպես, վոր պտտահանների լուսանցքները հավասար լինեն հատակի մեկ տասնորկոյրորդական տարածութեւն: Դռների լայնութեւնը վոչ պակաս 2 մետրից: Թեկուզ ամենաթեթեւ, բայց առաջնադ պարտադիր է: Հատակը ամենից լավ է բետոնից, աղյուսից, բայց կարելի է և փայտի, կավի վրա խիտ տեղավորած տախտակից կամ փայտից: Աղբային անցքը և աղվակները լավ է բետոնից շինել:

Կարևոր գործ է հանդիսանում անասունների տեղավորումը, կերամանների մուրների կառուցումը: Վորպեսզի միայն աղբի մի անցք լինի, ավելի լավ է անասունները տեղավորել գլուխներով դեպի պատ: Կերամանների և պատի մեջ պետք է լինի մի մետրից վոչ պակաս լայնութեւնը կերակրելու անցք:

Ամերիկական կերամասները և կապերը (կապ-խամուժները) կառուցման դեպքում կովերի մսուրն ամենից լավ է անել կարճ: Մսուրը լայնությունը 1 մետր: Մսուրի այդպիսի կառուցման դեպքում հեշտ և անասունին մաքուր պահել: Անհրաժեշտ է նաև նախատեսել անասնաբակի ողամաքրության լավ սարք:

Վորովհետև գոմի կառուցումը և վերասարքավորումը լուրջ գործ է, ուստի բոլոր տեխնիկական ցուցմունքների համար կոլտոգին անհրաժեշտ է դիմել կաթնային միության, վորընախագիծ և սմետա կազմելու համար կարող է ուղարկել իր մասնագետին:

ԻՆՉՊԵՍ ԱՊԱՀՈՎԵԼ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԵՐՈՎ ՅԵՎ ԻՆՉՊԵՍ ԿԵՐԱԿՐԵԼ ԱՆԱՍՈՒՆԸ

Ոգտավետ կաթնատեսակությունը հնարավոր է միայն այն դեպքում, յեթե նա միանգամայն ապահովված է պետքական կերով: Միանգամայն անհրաժեշտ է, վորպեսզի տնտեսության մեջ բացի պետքական կուպիտ կերերի պահեստից, լինի նաև հյութավի և ուժեղ կերերի պահեստ: Նախ քան նախիրը չավր վորոշելը, պետք է հաշվի առնել, թե կերի ինչպիսի պահեստ է ստացվում դաշտաբուծության մնացորդներից (հարդ, մղեղ) և պրոպաշնի կուլտուրաներից: Իսկ յեթե կոլեկտիվ տնտեսությունն ունենա միակ անասնապահական թեքում, ապա վորքան կեր կստացվի հողի այն տարածությունից, վորը գտնվում է կոլտոգի տրամադրության տակ, յեթե անց է կացվելու կերային սերմավորություն:

400 450 կիլոգրամ կենդանի քաշ ունեցող և 25-30 ցենտներ կաթ տվող ամեն մի կովին 180 որ տեղությունը գոմում կերակրելու համար միջին հաշվով անհրաժեշտ է՝ կոես կերերից—6 ցենտներ հարդ, 7 8 ցենտներ ցորենի մղեղ, 8 9 ցենտներ խոտ, ընդամենը 20 23 ցենտներ, հյութավի կերերից—25 30 ցենտներ կերակրելու ճակնդեղից. ուժեղ կերերից—7-8 ցենտներ ցորենի թիփ, արևածաղկի քուսպ և տրորած յեզիպտացորեն:

Չկթվող կովերի համար անհրաժեշտ է՝ 18 20 ցենտներ կոշտ կերերից, 15 ցենտներ հյութավի և 2 ցենտներ ուժեղ կերերից: Մի տարեկանից ավելի մատղաշի համար՝ 12-15 ցենտներ կոշտ կերերից, 10 ցենտ. հյութավի և 2 3 ցենտներ ուժեղ կերերից: Մինչ մի տարեկան հորթերի համար անհրաժեշտ է 6-7 ցենտներ խոտ և 4 ցենտ. ուժեղ կերերից:

Սակայն այս չափերը միայն մոտավորապես են և հաշվառման ժամանակ կարող են ծառայել միայն վորպես որինակելի չափեր, վորով կարելի չէ հաշիվ կազմել, թե տնտեսության մեջ գտնված կերով ինչքան կարելի չէ կերակրել և ընդհանրապես՝ վորքան կեր է անհրաժեշտ տվյալ նախիրի համար:

Ինչպե՞ս ստանալ տնտեսության մեջ պետքական կերերը ավելի ոգտավետ կերպով: Այս հարցին պատասխանում են յերկրամասի դյուղատնտեսական փորձական կայանները: Այսպես որինակ՝ յերկրային փորձակայանը իր բազմամյա դիտողության հիման վրա յեկավ այն յեզրակացություն, վոր լավ կերեք ստանալու ամենագոյնիս անվր, դա եզիպտացորենն է ցանելն յեվ ցրա սիլոսացումը: Կերեր ստանալու այսձևը յմի հեկտարից 2 և կես անգամ ավել կերի սննդատու նյութեր է տալիս, քան սուդանական, 9-ը անգամ ավելի, քան յոնջան և 11-12 անգամ ավելի, քան բնական խոտահունձքը:

Յեզիպտացորենի սիլոսացման առավելությունները շատ են. 1) յեզիպտացորենը համարյա ամեն ժամանակ և նույնիսկ յերաշտի ժամանակ աալիս է սիլոսի համար 200-300 ցենտներ կեր, 2) սիլոսած յեզիպտացորենը սշանչելի կեր է կաթնատու անասունի համար, փոխադրելում է արոտին ու կուշտ կերերին, 3) սիլոսացումը վոշմի կապ չունի յեղանակի հետ և միանգամայն ապահով է հրդեհի տեսակետից, 4) սիլոսը կարող է պահվել մինչ 3 տարի, 5) սիլոսը ամենանեխան կերերից մեկն է: Անա քե յինչու կաթնահեծական կոլտոգ կազմակերպելու հետ միաժամանակ պեսք է սկսել սիլոսի առատակի կառուցումը:

Վորքան մեծ լինի սիլոսային կառուցումը, այնքան քիչ կլինի նրա շինարարության ծախսը 1 տոնն կերի վրա հաշված: Համենայն դեպս սիլոսի աշտարակ պետք է շինել վոշ պակաս, քան 100-150 տոննի համար: Ամեն մի կթվող կովին մի տարվա ընթացքում պետք է տալ միջին հաշվով 25-27 ցենտներ սիլոս (այստեղ մտնում է նաև սիլոսի վորոշ պաշար սմետով համար, արեւոտակիների վատ լինելու դեպքում) Ամեն մի կովի համար անհրաժեշտ է ցանել մեկ ուրեւորդական հեկտար յեզիպտացորեն: Սիլոս կարելի չէ պատրաստել արեւածաղիկից և ամեն տեսակի ուրիշ կանաչ կերերից: (Սիլոսելու մասին կարդացեք Գիտցեզիպտի «կերերի սիլոսումը» և Պրիկաշչիկովի ու Աստուովի «Սիլոսների կառուցումը» գրքերը):

150-160 տոննանոց (10.000 փութ) սիլոսային շինքի կառուցումը արժե մոտավորապես 4-5 հազար ուրլի, սակայն այս ծախսերից հար-

կալուր չե վախճանալ, նրանք շատ շուտ կվարձատրվեն, իսկ աշտարակը կարող է ծառայել մինչ 50 տարի:

Այն դեպքում, յերբ հնարավոր է կոլխոզում կառուցել սիլոսային շենքեր, իսկ կլիման այնքան էլ լեռնաշխարհին չե, պետք է ցանկ ձեռնարկել կերի համար: Մի հեկտարից ձաղնդեղի միջին բերքը 400 ցենտներն են, բայց լավ տարիներում հասնում է մինչ 700-800 ցենտներին: Չնայած իր ջրային լինելուն, նրա մի հեկտարից ստացվում է ավելի շատ սննդատու նյութեր, քան զանազան այլ հացահատիկային կուլտուրայից: Ձաղնդեղային կերի ինքարժեքը հավասար է սիլոսի ինքնարժեքին: Այսպես որինտկ՝ մի կիլոգրամի հավասար վարսակի սննդատու ուժը (կերի միավորը) թեփի մեջ արժե 5 կոպ. հասարակ խոտում—4 կոպ., գարեկում—4 կոպ., իսկ ձաղնդեղում միայն 2 կոպեկ:

Ամեն մի 15-20 կովի համար, 400 ցենտներ միջին բերք տալու դեպքում պետք է ունենալ 1 հեկտար ձաղնդեղի ցանք: Մեկ ցենտներ խոտ փոխարինելու համար պետք է վերցնել 3 և կես ցենտներ ձաղնդեղ, իսկ հարդի 1 ցենտները փոխարինելու դեպքում պետք է վերցնել 2 ցենտներ ձաղնդեղ:

Ամենամեծ ուշադրությունը պետք է դարձնել միամյա խոտի, սուգանկայի վրա, վորը լավ խնամք տանելու դեպքում կիսայերաշխարհին ռայոններում տալիս է 40-50 ցենտներ բերք, իսկ ավելի խոնավ ռայոններում՝ մինչ 100 ցենտներ խոտ: Սրանից հետո գալիս է բազմամյա յոնջա խոտը, վորը յերաշխարհին ռայոններում տալիս է 20-30 ցենտներ, իսկ խոնավ ռայոններում՝ 70-80 ցենտներ խոտ: Միամյա կուլտուրաներից կարելի է առաջարկել և վիկայի խառնուրդը վարսակի հետ, վորը տալիս է 20-25 տոնն լավագույն խոտ:

Շատ կարևոր հարց է հանդիսանում անասունը լավ արոտատեղով ապահովելը: Յերկրային փորձակայանը գտել է, վոր անասունը ցանովի արոտատեղերում պահելը ավելի ձեռնտու է:

Ցանովի արոտատեղերի համար ջոկված են այնպիսի բույսեր, վորոնք տարբեր ժամանակամիջոցում ցանկուղ դեպքում տալիս են սամբողջ ամառը պահելու համար լավ արոտատեղեր: Որինակի համար՝ աշնանային հաճարը (ցանվում է աշնանը), վիկո-վարսակային խառնուրդը, սուգանկան, յեգիպտացորենը, սորգոն: Կովերը սեփական կապով արածեցնելու դեպքում մի կովի արածացման համար անհրաժեշտ է 6-7 հազար քառակուսի մետր (կես դեսյատին), այնինչ արոտատեղ անհրաժեշտ է 4-5 անգամ ավելի և անասունն էլ սոված կլինի:

Ցանովի արոտատեղները արդեն ընդունված են յերկրամասի կուլտուրներից շատերում և մեծ ոգուտ են բերում:

Անասունի ուղիղ կերակրումը մեծ և պատասխանատու գործ է: Միևնույն կերը տալով կաթնատու անասունից կարելի է ստանալ դանազան լեկամուտ, նայած նրան, թե վորքան լավ է կազմակերպված կերակրումը: Դժվար է կրճատ կերպով պատմել, թե ինչպես են ուղիղ կերակրում անասուններին, այդ գրված է հատուկ գրքերում:¹⁾ Կարելի է հիշատակել միայն հետևյալը՝ 1) կերակրումը պետք է համաչափել կովի կենդանի քաշի և տված կաթի ճիշտ նորմայի հետ: Կերը բաժանել քաշով: 2) նորմաները կազմելիս պետք է հիշել, վոր ըստ հնարավորության կերը պետք է լինի զանազան տեսակի, վորովհետև այն ժամանակ անասուններն ուտում են մեծ ցանկությամբ և ավելի ոգուտ են տալիս:

Պետք է ձգտել քիչ կոշտ կերեր տալ, փոխարինելով այլպիսիք պաղարմատներով և սիլոսով, 3) առաջին հերթին կերակրել այն կերով, վորը անտեսություն մեջ կա մեծ չափերով և վորը ամենաեփանն է: 4) կաթնատուներին և մատղաշին վոչ լրիվ կեր տալը չափազանց վրնասակար է: Կոլխոզում կերի մշտական պահպանության դեպքում ավելի լավ է կրճատել նախիրը, քան պահպանել կերը:

Ինչ վերաբերվում է անասունի խնամելուն, ապա այդ պետք է լինի ինչքան կարելի է լավ: Կովերին անհրաժեշտ է ամեն որ մաքրել: Դեպի անասունը վերաբերմունքը պետք է լինի հանդարտ և քնքուշ:

Բացի դրանից, ամբողջապես պետք է կատարել զոոտեխնիկական և անասնաբուժական միջոցառում: Այդպես որինակ՝ 1 տարի 8 ամիս հասակից պակաս յեղներին բաց չթողնել զուգավորման համար: Առջարներն և յերինջներն արածեցնել առանձին նախիրներով և այլն: Ինչ վերաբերվում է անասնաբուժական միջոցառման, ապա նրա իրականացման վրա պետք է դարձնել առանձին ուշադրություն, վորպեսզի կուլիտիվ նախիրի մեջ վարակիչ հիվանդություններ չներմուծվեն և տնտեսությունից անհազիր զնախներ չհասցնեն: Համենայն դեպս անասնաբուժական միջոցառումը կոլխոզում իրականացնելը ավելի հեշտ է, քան տնտեսական տնտեսություններում իրենց անհրաժեշտ գոմերով: Մենք հատկապես անտեսություններում իրենց անասնապահական կուլիտիվ տնտեսությունները կազմակերպելուց հետո կենդանիների վարակիչ հիվանդությունները հետզհետե կվերանայն և ժողովրդական տնտեսությունը կազմավորող տարեկան հսկայական զնախներից:

¹⁾ Մ. Բ. Շաբրիլին— Կովերի ձեռնտու կերակրումը:

ԿԱԹՈՆԱՄԹԵՐՔՆԵՐԻ ՄՁԱԿՈՒՄԸ ՅԵՎ ՍՊԵՌՈՒՄԸ

Կաթնամթերքների մշակման ու սպառման հարցը կախված է նրանից, թե ինչքան հեռու յն գտնվում է կոլխոզը սպառման շուկայից և զանազան կաթնամթերքների գներից ու պահանջից:

Խոշոր արդյունաբերական քաղաքների շուրջը ամենաոգտակարը — դա կաթի սպառումն է: Կաթի գինը բավականին բարձր է և նրա պահանջն էլ սաստիկ մեծ: Թե վորքան դա ոգտակար է, ցույց է տալիս Կոլխոզնիկու կաթնարտելի որևիճակը (Կոլխոզնիկ, Ազովի ռայոն, Դոնի շրջան), 1928 թ. ընթացքում 25 ցենտներ կաթ տված կովը տվեց 234 ռուբլի ընդհանուր յեկամուտ, 8 ռուբլու կերի արժեքի դիմաց: մեկ ցենտներ կաթից միջին հաշվով ստացան 3-ական ռուբլի:

Ռոստովի ու Տագանրոգի ներկայումս կաթ մատակարարող կոլխոզների փորձը ցույց է տալիս, վոր 20-25 կիլոմետր տարածության վրա կարելի յն կաթը տեղափոխել կառքով, իսկ յերկաթուղով և 100-150 կիլոմետր: Յերկաթգծով կաթը կարելի յն փոխադրել էլ ավելի մեծ տարածությունների վրա:

Անմիջապես կաթ սպառելը հարմար է նրանով, վոր այդ դեպքում հարկավոր չեն վոչ թանգարժեք շինություններ և վոչ էլ սարքավորումներ: Դրա համար բավական է ունենալ վոչ այնքան մեծ շենք, այսպես կոչված կաթնատուն, բնտոնած հատակով, ուր կատարվում է կաթի սառեցնելը և կաթը տեղափոխելու անհնարություն դեպքում նրանից սեր պատրաստելը: Կաթնատան ամբողջ սարքավորման արժեքը 500-600 ռուբլի յն: Բացի դրանից, պետք է ունենալ հատուկ ամանների թղթներ: 35 լիտր կաթ տեղավորող 1 բիդոնը արժի 18 ռուբլի: Պարզ է, վոր անհրաժեշտ է ունենալ և սառցարան, անհրաժեշտ չափով սառույց մթերելու համար, մոտավորապես ամեն մի տոնն կաթի համար յերեք-քառորդ խորանարդ մետր: Բիդոնները կարելի յն տեղափոխել ամեն տեսակ կառքի վրա, բայց լավ է ունենալ հատուկ հարմարություններով կառք, վորպեսզի բիդոնները շուտ չփչանան: Մեզանում ավտոմոբիլային տրանսպորտի զարգացումը այդ գործի կազմակերպման կտա մեծ զարկ:

Ավելի հեռավոր ռայոններում, վորտեղից չի կարելի կամ ձեռքնուտ չի կաթը սպառել, հարկավոր է կաթը վերամշակել պանրի, յուղի, սերի, իսկ սա արդեն պահանջում է աչքի ընկնող միջոցներ:

Վորքան մեծ լինի պանրի կամ յուղի գործարանը, այնքան եժան

կլինի կաթի մշակումը: Բացի դրանից, մեծ, լավ սարքավորված գործարաններում ստացվում են ավելի բարձր վորակի մթերքներ, ուստի կոլխոզին անհրաժեշտ կլինի կառուցել իր գործարանը միայն այն դեպքում, յեթե ռայոնում 15-20 կիլոմետր տարածության վրա չկա խոշոր յուղի գործարան: Առաջիկայում յերկրամասի կաթաշատ վայրերում պետք է կառուցվեն խոշոր գործարաններ: Քանի դեռ չեն վորոշված այդ վայրերը, առաջիկա 2-3 տարիների ընթացքում պետք կլինի բավարարվել տնայնագործական վորք գործարաններով:

Ինչպիսի արտադրություն վրա կանգ առնել՝ յուղագործարանի թե պանրագործարանի վրա:

Պանիր պատրաստելը կաթի ոգտագործման ամենաձեռնարկ միջոցն է: 1929 թ. գներով մեկ ցենտներ կաթից պանիր պատրաստելու դեպքում ստացվում էր 9 ռ. 45 կոպ., իսկ յուղ պատրաստելու դեպքում — միայն 8 ռ. 60 կոպ.: Բայց պանիր պատրաստելը պահանջում է գործարանի թանգարժեք սարքավորում, լավ վարպետ և պանիր պատրաստելու համար յերկար ժամանակ, վորի պատճառով կոլխոզում միջոցների շրջանառությունը տեղի յն ունենալու շատ դանդաղ՝ տարին 1-3 անգամ:

Յուղագործարանի սարքավորումը զգալիորեն հեշտ է պանրագործությունից: Յուղի գործարանը պանրի գործարանից եժան արժի, ինքը՝ արտադրությունը ավելի հեշտ և վերամշակված կաթի փողը՝ վերադառնում է դեպի անտեսություն արդեն 2-3 շաբաթից հետո: Բացի դրանից, այն կոլխոզներում, ուր կաթնատնտեսություն հետ միասին տարվելու յն և տեղական գործը, այսինքն մատղաշի աճեցնելը, յուղ պատրաստել ավելի տեղին կլինի, քան պանրագործությունը: Դուրս քաշած կաթի ոգտագործումը հորթերը կերակրելու համար տալիս է լավ վարկառություն, այնպես, վոր յեթե մի ցենտներ կաթից մշակել յուղ և մնացորդները ոգտագործել հորթերի համար, ապա նրա վարձատրումը կլինի վոչ պակաս, քան պանիր յեփելու դեպքում: Դուրս քաշած կաթը հիանալի կերպով կարելի է ոգտագործել նաև խոտաբուծության մեջ: հիանալի կերպով կարելի է ոգտագործել նաև խոտաբուծության մեջ: Վերջապես, գլուխ քաշած կաթից կարելի յն պատրաստել բնապանիր, Վերջապես, գլուխ քաշած կաթից կարելի է Բնապանրային արտադրության արտադրությունը տալիս է բացի յուղի արժեքից 2 ռուբլուց վոչ պակաս հավելյալ արժեք: Ահա թե ինչու յերկրամասի կոլխոզներին կարելի յն առաջարկել սկզբնական շրջաններում կաթը յուղի վերամշակել:

500 կով սպասարկող, որեկան մինչև 20-25 ցենտներ կաթ մշակելու ձեռքի գործարանի համար կարելի չի հարմարեցնել ամեն մի շենք, վերացնելով ավելորդ միջնապատերը և կառուցելով լավ բետոնած հատակ: Կարևոր է, վոր բնակարանի տարածությունը լինի 65-70 քառ. մետրից վոչ պակաս: Կարևոր է նաև, վորպեսզի նրա մոտերքում գտնվի լավ (փափուկ) ջրով ջրհոր:

Գործարանի սալափորումը արժն մոտավորապես 1000-1500 ռուբլի: Բացի դրանից, պետք է նաև սառցարան, վորը տեղավորելու չի 90 խորանոց սառույց (չափը $6 \times 5 \times 3$ մետրի): Այդպիսի սառցարանն արժի 500-700 ռուբլի: Հեռավոր, յուրի ձեռքի գործարանը պատրաստի շենքում կազմակերպելու համար պետք է 2 և կես հազար ռուբլուց վոչ ավելի: Հենց այդ գործարանում կարիք չեղած դեպքում կարելի չի պատրաստել և սեր:

Յուրի վարպետ կարելի չի պատրաստել կոլխողներից, ուղարկելով նրանց հատուկ կուրսեր, վորոնք ամեն տարի կազմակերպվում են կաթնային միություն կողմից: Կուրսեր պետք է ուղարկել գլխավորապես կանանց, վորպեսզի լիովին ոգտագործվի կանանց աշխատանքը կոլխողում:

Կաթնամթերքների սպառումը կոլխողը կատարելու չի բացառապես կաթնային միություն միջոցով, վորը սպասարկում է իր անդամներին, մատակարարելով նրանց կաթնային խմիչներ, կեր, վարկ, վորը սպասարկում է նաև իր մասնագետներով կաթնային արտադրությունը: Կաթնային միություն հետ ունեցած սերտ կապը միշտ մեծ ոգուտ կհասցնի կոլխողին:

ԻՆՏՊՐԻՍԻ ՀԱՆՎԵՄՈՒ Ե ՀԱՐԿԱՎՈՐ ՅԵՎ ԻՆՏՊՐԵՍ ՎԱՐՁԱՏՐԵԼ ԱՂԻՍՏԱՆՔԸ

Այնպիսի բարդ գործ, վորպիսին է կաթնատնտեսությունը, պահանջում է նրա բաղադրիչ ամեն մի մասի ճշգրիտ հաշվառ: Այսպես, որինակ՝ միանգամայն անհրաժեշտ է կատարել ամեն մի կովի տված կաթի հաշվառ, հակառակ դեպքում տնտեսության մեջ կշարունակեն, մնալ այնպիսի կովեր, վորոնք չեն վարձատրում վոչ կերի արժեքը և վոչ էլ նրանց վրա ծախսված աշխատանքը: Նմանապես պետք է տանել կերի ծախսի ճշգրիտ հաշվառ, վորպեսզի հնարավոր լինի վորոշել կաթի ինքնարժեքը և ջոկել ավելի ոգտակար նորմաներ:

Մատղաշները մեծացնելու ուղղությունը վորոշվում է միայն ծախսված կերերի և կենդանի քաշի աճումի հաշվառով, Մախսված կերերի արժեքի հաշվառով վորոշվում է մատղաշի մեծացման ոգտավետությունը և այլն:

Միանգամայն անհրաժեշտ է կատարել տնտեսության մեջ կերի հաշվառ, վորպեսզի նախորոք նախատեսնել նրա ավելի նպատակահարմար ոգտագործումը և վորպեսզի ժամանակին լրացնել պակաս կերերի պահեստը:

Կեիւր յեվ հաւելեգրեւոյկը կարեագործությամբ գրադվող ամեն մի կոլխողնիկի ձեռքից պետք է լինի միշտ:

Կաթնատնտեսությունը պահանջում է աշխատանքի բավականին մեծ մասնագիտացում: Այսպես որինակ՝ կով կթելը չի կարելի հանձնարարել ամեն մեկին: Նմանապես փորձառություն է պահանջում հորթի իրեն կերակրելը և այլն: Ամենալավն այն է, յերբ կաթնատնտեսության մեջ զբաղված են միշտ միևնույն մարդիկ:

Կոլխողում աշխատանքի վարձատրությունը այնպես պետք է լինի, վորպեսզի մի կողմից նա զարկ տա նախրի մթերքայնության զարգացման, իսկ մյուս կողմից ստացված մթերքների ինքնարժեքի իջեցման: Այդպես որինակ՝ թանգարժեք կերով շատ կաթ ստանալը այնքան էլ դժվար չէ, բայց ոգտավետ չէ: Ավելի կարևոր է սովորական կերերով ավելի կիթ և աժան կաթ ստանալ: Ուստի ձեռնտու չի լինում, յերբ անասունին կերակրող մարդկանց, բացի աշխատավարձը, տալիս են հատուկ վարձատրություն կաթի սահմանված նորմայից իջեցնելու դեպքում, վորպեսզի շահագրգռել նրանց մթերքի ինքնարժեքի իջեցումով:

Կով կթողներին նմանապես անհրաժեշտ է շահագրգռել հատուկ վարձատրություն ըստ կթած կաթի չափին: Այն ժամանակից նա ավելի լավ կվարվի կովերի հետ և նրանց ավելի լավ կկթի: Մատղաշը խնամող անձանց պետք է սահմանել հատուկ վարձատրություն մատղաշի լավ աճեցման համար: Գործը այսպես դրվելու դեպքում, բոլոր կոլխողնիկները շահագրգռված կլինեն իրենց տնտեսության ուղիղ տանելու մեջ:

ՅԵԶՐԱՓԱԿՈՒՄ

Կոլխողում կաթնատնտեսության հաջող զարգացումը գլխավորապես կախված է՝ 1) կերի պատրաստելու հարցի ուղիղ դրումից, 2) նա-

խիբի մանրակրկիտ ջոկումից, 3) անասուններին կերակրելուց ու խնամելուց, 4) կաթի ձեռնտու ոգտագործումից, 5) աշխատանքի ուղիղ կազմակերպումից ու լավ դրված հաշվետուից:

Բացի այս բոլորից, վորպեսզի վարակիչ հիվանդությունները տընտեսութանը ֆլաս չտան, անհրաժեշտ է անասնաբուժական միջիմուռի մանրակրկիտ իրականացումը:

Կաթնատնտեսության մեջ կապիտալ ծախսերը—որինակ՝ լավ տնտեսարանակ, սիլոսային շենքեր կառուցելը—բարձրացնելով անասունի մթերքայնությունը և նմանապես կրճատելով և հեշտացնելով աշխատանքը—արագ կերպով վարձատրվում են: Այսպիսով վորքան շուտ կուխողնիկները զորահավաքեն իրենց անձնական դրամական միջոցները կաթնատնտեսության ուղիղ կազմակերպման համար, այնքան արագ նրանք կապահովեն կուխողի անհրաժեշտ յեկամուտը:

Ա. Մ. ԳՐՈՂՆԵՎ

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍ

ՄՍԸՏՈՒ ԱՆԱՄՆԱԳԱՀՈՒԹՅԱՆ ԿՈԼԵԿՏԻՎ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

ՄՍԸՏՈՒ ԱՆԱՄՆԱԳԱՀՈՒԹՅԱՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ԱՊԱԳԱՆ ՀՅՈՒՄԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Հյուսիսային Կովկասը հանդիսանում է մի այնպիսի յերկրամաս, ուր կարող են զարգանալ անասնապահության բոլոր մասնաճյուղերը և վորտեղ նկատվում են ցեղերի զանազան տեսակները:

Համենայն դեպս, անասնապահության ամեն մի տեսակը և ճյուղը տեղական պայմանների բարենպաստ լինելուց և կախված է ունի իր վորոշակի տեղը: Դառնալով մատուռ անասնապահության գոյության ու զարգացմանը, կարելի չէ առել, վոր մատուռ անասունի հիմնական ցեղը յերկրամասում, դա կարմիր-կալմիկական անասունն է, վորը տարածվում է յերկրամասի արևելյան և հյուսիս-արևելյան հինգ՝ Ստավրոպոլի, Սալսկի, Շախտի, Դոնեցկու և մասամբ Դոնի ու Թերեկի շրջաններում:

Յերկրամասում մատուռ անասնապահության նշանակության մասին կարելի չէ դատել Հյուսիսային Կովկասի Կովկասի սահմաններից ամեն առերի արտահանված մամթերքների աճումից: Վերջին յերեք տարիներում արտահանվել է հետևյալ քանակությամբ միս.

1925-26 թվականներին—20 հազար 262 տոնն

1926-27 » 32 » — »

1927-28 » 47 » 606 »

1926-27 թ. թ. յերկրամասի հողագործությունը տվեց 157 միլիոն

ռուբլու ապրանքային ավելցուկ, իսկ անասնապահությունը—48 միլիոն
ռուբլու, վորից 20 միլիոն ռուբլին տվեց մսային անասնապահությունը

Զնայած, վոր տնտեսության մեջ ուժեղ չափով ոգտագործվում է
ձիու և տրակտորի ուժը, այնուամենայնիվ յիդների թիվը չի պակս-
սում, այլ վորոշ չափով ավելանում է: Այսպես որինակ՝ 1922 թվին աշ-
խատող 100 ձիաների դիմաց կար 80 լեզ, 1925 թվին—87-ը, իսկ 1928
թվին—90 յիդ:

Տնտեսության մեջ յիդների այսպիսի կալուսությունը բացատրե-
վում է նրանով, վոր աշխատած կամ աշխատանքից փչացած յիդը աւ-
դեն չի կորցնում իր արժեքը և նրան կերակրելով, կարելի յի ստանալ
ներա լրիվ արժեքը, փչացած ձին միևնույն ժամանակ կորցնում է իր
արժեքը:

Յեթե ներկայումս մատուռ անասունի քանակը համարյա թե բո-
լորովին հասել է մինչպատերազմյան չափին, ապա նրա վորակը սա-
տիկ վատացած է: Անասունի մորթված բաշը 320 կիլոգրամից իջել է
մինչև 168-180 կիլոգրամի (10-12 փուլ): Լծից չհանգստացած, ինչպես
հարկն է նախիրում չպտըտած անասունը մորթվելով է սպառվում:

Սակայն դա այլ կերպ լինել չի յիլ կարող: Անցյալում մատուռ
անասնապահությունը կենտրոնացված էր խոշոր կալվածատերերի, ձիա-
բուծների և միս աղողների ձեռքում, վորոնք ցարական կառավարու-
թյունից ետան գներով կապալով վերցնում էին ահագին տարածու-
թյուններով սքանչելի արոտատեղիներ: Այդպիսի պայմաններում նրանք
հնարավորություն ունեյին պահել անասունը մինչև լրիվ հասակը և լավ
կերցրած դրության հասցնել, ստանալով ահագին ոգուտներ: Հեղափո-
խությունից հետո գործը փոխվեց: Ցած ու ցիր չքավոր ու միջակ տըն-
տեսության ուժը չի ներում, վորպեսզի մատուռ անասունը ինչպես
հարկն է պահել: Մի կողմից այդ տնտեսությունները իրենց շնչապատ-
կան հողից չեն կարող ստանալ կերի անհրաժեշտ չափը և կազմակեր-
պել անասունի գերաճալը, իսկ մյուս կողմից էլ, նրանց ուժը չի նե-
րում պահել անասունին մինչև 3-4 տարեկան հասակը: Լծկան ուժի
պակասության պատճառով նրանք ստիպված են լինում աշխատել 2
տարեկան յիդներով, Այստեղից պարզ է, վոր մսային անասնապահու-
թյան հաջող զարգացումը հնարավոր է չքավոր և միջակ տնտեսություն
ներ խոշոր կոլխոզներում միանալուց հետո, վորովհետև այդ գործի
ուղիղ կազմակերպումը ներում է միայն կոլխոզների ուժին:

Յերկրամասում և յերկրամասից դուրս աղահանջի ուժեղացման հե-
տևանքով մսամթերքների պակասումը միանգամայն վորոշակի կերպով
պահանջում է, վորպեսզի մատուռ անասնապահությանը դարձնվի բա-
վականաչափ մեծ ուշադրություն, քան մինչև այժմ և միայն կոլեկտիվ
տնտեսության միջոցով է հնարավոր դարկ աւլ անասնապահությանը:

Հյուսիսային Կովկասի մի շարք ռայոնների տնտեսություններ
համար չափազանց մեծ նշանակություն ունի մսի անասնապահությու-
նը, վորովհետև նա թույլ է տալիս հացահատիկային տնտեսության մեջ
կուտակված հարդային կոպիտ կերերի և նմանապես յերկրորդական ա-
րոտատեղիների ոգտագործումը: Մսային անասնապահության զարգա-
ցումը առաջ կերել խոտաբույսեր ցանելու անհրաժեշտություն, վորպի-
սին գյուղատնտեսության մեջ հնարավոր պայման է ստեղծում լավ
սերմի փոփոխման, վորը բարենպաստում է բերքի բարձրացմանը:

Հյուսիսային Կովկասը, հանդիսանալով յերկրի ներսի շուկային միս
մատակարարողներից ամենագլխավորը, առավել ևս պետք է լայն ծա-
վալի մատուռ անասնապահության գործը, յերբ դրան բարենպաստում
են մի շարք պայմաններ, ինչպես որինակ—դաշտային ընդարձակ արո-
տատեղիներ և կերի այլ բարենպաստ պայմանները, նմանապես և մսա-
մթերքների բարձր վարձատրությունը:

ՄՍԱՅԻՆ ԱՆԱՍՆԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՌԱՅՈՆՆԵՐԸ

Մատուռ անասունը տարածված է գլխավորապես Հյուսիսային
Կովկասի հյուսիս-արևելյան մասում: Այդ ընդարձակ ռայոնում մտնում
են՝ Դոնեցկի, Շախտի, Դոնի, Սալսկի, Ստավրոպոլի և Թերեքի շրջան-
ների արևելյան մասերը: Այդ հիսայերաշտային ու յերաշտային գոտի-
ների տնտեսությունները դաշտային-անասնապահական են: Այդտեղ գըլ-
խավորապես պահվում է մսա-բանվորական տնտեսու: Հիշյալ ռայոնի
արևմտյան մասում արդեն անասնապահությունը ստանում է մսա-կաթ-
նային ուղղություն: Այս ռայոնը տիրապետում է ամենաընդարձակ դաշ-
տեր, վորպիսին անհրաժեշտ է համարյա թե միայն մատուռ անասնա-
պահության նախիրների համար: Հենց այդ ռայոնում կենտրոնացած է
կալմիկական անասունը, վորը մսային անասնապահության հիմքն է
հանդիսանում: Հյուսիսային Կովկասում հաշվում է մինչ մեկ ու կես
միլիոն կալմիկական անասուն:

Ստորև բերված աղյուսակը ցույց է տալիս անասնապահության գլխավոր ռազոնի կալմիկական անասունների քանակը 1927 թվին (ըստ Հյուսիսային Կովկասի Հողային վարչության ալյակների):

Շ Ր Զ Ա Ն Ն Ե Ր	Խոշոր յեղջյուրավ. անասունների ընդհանուր քանակը	Կալմիկական անասունների քանակը
Դոնեցկի	316 հազար	112 հազար
Շախտի-Դոնեցկի	443 »	327 »
Դ ո ն ի	453 »	165 »
Ս ա լ ս կ ի	577 »	403 »
Ստավրոպոլի	513 »	324 »

Ըստ կալմիկական անասունների քանակի, առաջին տեղը բռնում է Սալսկի շրջանը:

Հիշյալ ռազոնից դեպի արևմուտք հատուկ մասյին անասուն չկա: Սովորաբար գերացնելու նախիրների համար ծառայում է բանվորական-երակ և մաս-կաթնային անասունը, հատկապես նրա մուգ ուկրալյան-կան և սիմմենտալների խառնուրդի տեսակները: Մսի անասնապահության կենտրոնը կազմում է հյուսիս-արևելյան մասն իր ընդարձակ զաշտերով և վերին աստիճանի արժեքավոր կալմիկական անասունով Մսի անասնապահության հիմնական շրջանի այդ ընդարձակ զաշտերը գլխավորապես կազմված են խոպան բարձրախոտ հողամասերից և միայն ավելի արևելյան շրջաններում դասավորված են կիսաանապատային յե-դենային խոտի զաշտերը: Վերջին տարիների ընթացքում խոտհարքների ցածր բերքը բացատրվում է արոտատեղիների և խոտհարքների ան-չափ արածեցմամբ, վորից պակասում է ոգտակար բույսերի աճումը և նրանց տեղ հանդես է գալիս ուտելու համար անպետք չեղևներ: Այս յերևույթի դեմ պետք է պայքարել և մաստու անասնա-պահության կազմակերպմանը անցնող կոլեկտիվ տնտեսությունները առաջին հերթին պետք է անցկացնեն մի շարք անհետաձգելի միջոցա-ռումներ, վորոնք են՝

1) Հողի մակերեսային փխրացմամբ կենդանացնել ուժեղ կերպով հատված խոտհարքերը:

2) Սահմանել խոտհարքների ուղիղ ոգտագործումը, զաշտերում անասունների ուղիղ, հաջորդական արածեցմամբ, այն հաշվով, վորպես-դի հնարավոր լինի ոգտակար բույսերի սերմանելը:

3) Հսկել, վորպեսզի արոտատեղիների տարածությունները չափա-վոր ծանրարեւնված լինեն անասուններով:

Յեթե զաշտային խոտհարքների և մարգագետինների իսկապես ուղիղ խնամքի հոգատարություն սահմանվի, հաջողությամբ կարելի կը-լինի հասնել խոտի հավաքման զգալի մեծ չափերին և անասուններին ավելի յերկարատև և լավ արածելու հնարավորություն կտրվի:

ՄՍԱՏՈՒ ԱՆԱՍՈՒՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հյուսիսային Կովկասի համար ամենահարմար մաստու անասունը, դա կալմիկական անասունն է: Նա զանազանվում է ցրտի և նմանապես շոգի դիմացկունությամբ: Ամբողջ տարին կարող է գտնվել բաց ոդում: Լավ է վարձատրում իր կերածը: Ամենալավ տեսակի միս է տալիս: Այդ անասունի պակասությունն է ուշ հասունացումը: Բացի դրանից, նկատվում են նրա մարմնի կառուցման ինչ-ինչ բացեր, յորինակ՝ նեղ և կարճ հետույքը: Սակայն այս անասունի ունեցած արժեքավոր վորակ-ները ծածկում են այդ պակասությունները: Մաստու անասնապահու-թյամբ զբաղվելիս ընդհանրապես նպատակ է մշտական հոգս պետք է լինի անասունի ձևի բարելավումը, հասունացման արագությունը և կենդանի քաշի ավելացումը:

Կալմիկական անասունի և տնդիական արագ հասունացող՝ շորտ-գորների և գերեֆորգերի ցեղերի հետ զուգավորումը զգալի չափով բա-րելավում է մարմնի ձևը և ավելացնում է անասունի մսի քաշը և բար-ձրացնում մսի վորակը: Պետությունն արդեն իսկ սկսել է այդ ցեղի-ցուլեր արտադրողների Հյուսիսային Կովկաս ներմուծելը: Բայց այսպի-սի բարելավումը տեղին է այն դեպքում, յեթե տնտեսությունը ունի բավական չափով լավ կերի պահեստ և մասնավորապես՝ յեթե կարող է ուտեցնել հացահատիկային կերերը:

ԻՆՉՊԵՍ ԶՈԿԵԼ ՆԱԽԻՐԸ

Կոլեկտիվային նախիր ջոկելու ժամանակ, հարկավոր է հետևյալ պահանջները ներկայացնել անասունին.

1) Կովերը 8-9 տարեկանից ավելի չպետք է լինեն:

2) Կալմիկական շարքային կովի միջին կենդանի կշիռը 360 կիլոգրամից (22 փուլ) պակաս չպետք է լինի: Յանկալի յի նախիրը կազմել ավելի խոշոր անասուններից:

3) Կենդանիները պետք է միանգամայն առողջ լինեն, վորի համար անհրաժեշտ է անասնաբույժի քննությունը:

4) Հարկավոր է ջուկել միայն լավ կադավածքով՝ լայն ուղիղ թիկունքով, խորը կրծքով, կոլորացած վոդնաշարներով և կարճ վոտներով անասուններին: Յերկարավոտ, նեղ հետույքով և թիկունքով, տափակ և կախ ընկած վոտով, կոպիտ ու մարմնին կպած կաշվով ու կոպիտ բերդով ծածկված կենդանիները վատ մատուռ անասուններ են:

5) Մատուռ անասունի նախրի համար հարկավոր է առաջին հերթին ջուկել կալմիկական անասունը ու հետո միայն այլ ցեղերից ու խառնուրդներից:

Կովերի ընտրությունը ներկայացրած պահանջները զգալի չափով վերաբերվում են նաև արտադրողների—ցուլերի ընտրությանը: Բացի դրանից, ցուլերից պահանջվում է նաև կադավածքի ճկունություն, արիտականություն, արտահայտություն և արագաշարժություն:

Մատուռ անասունի արագ զարգացման նպատակով ուղիղ կադած սերմնավորական նախիրը պետք է ունենա 52 գլուխ կով, 11 գլուխ մինչ 3 տարեկան յերինջ, 14 գլուխ մինչև 2 տարեկան յերինջ, 22 գլուխ մինչև 1 տարեկան հորթեր և 6 գլուխ արտադրողներ-ցուլեր (պահեստով):

Ուժեղ և առողջ ունենող ստանալու համար կովի առաջին ծինը պետք է կատարել կովի 4 տարեկան հասակից վոչ առաջ: Ծնունդը պետք է հարմարեցնել այնպես, վոր տեղի ունենա գարնանը, յերբ կովերը արոտատեղիներում ստանում են բավական սնունդ: Մատուռ անասունի ձմեռվա ծնունդը անհարմար է, վորորհետև ծծկեր հորթով ձմեռ անվկացնելը կովի համար շատ և շատ դժվար է և մյուս կողմից ել հորթերը մեծ չափերով վոչնչանում են: Ամենից լավ է կովի բեղմնավորումը կատարել հունիս ամսում:

Ազատ բեղմնավորման դեպքում անհրաժեշտ է, վոր մեկ ցուլին 30 գլուխ կովից ավելի չլինի, հակառակ դեպքում յերբ 30-ից ավելի յեն, կովերը մնում են չբեղմնավորված (ղըսըր): 100 գլուխ կովի մեջ չբեղմնավորված կովերի նորման պետք է 15 գլխից վոչ ավելի լինի: Ազատ բեղմնավորման դեպքում պետք է ավելի շատ ցուլ-արտադրող, քան տընային բեղմնավորման դեպքում:

Յերիտասարդ կովերին լավ է զուգավորել տարեքավոր ցուլերի հետ և ընդհակառակը՝ տարեքավոր կովերին—յերիտասարդ ցուլերի հետ: Ազատ բեղմնավորման դեպքում ցուլերը մնում են նախիրում մինչև սեպտեմբեր ամսի վերջը, վորից հետո առանձնացվում են:

Կովերին անգլխական ցուլերի հետ զուգավորելու դեպքում ամենալավն է գործ ածել արհեստական զուգավորում և կամ թե ցուլերին բաց թողնել քիչ քանակով՝ հատուկ նախիրների մեջ:

ՄՍԱՏՈՒ ԱՆԱՍՈՒՆԻ ՉԱՀԵԼԸ, ԿԵՐԱԿՐԵԼԸ ՅԵՎ ԶԱՂԱՅՆԵԼԸ

Զուգավորումից մոտավորապես մի ամիս առաջ, նույնպես և զուգավորման ժամանակ, բացի խոտից, ցուլերը վորպես ուժեղ կեր, պետք է ստանան ամեն մի գլխին մինչև 2 կիլոգրամ (5 գրվանքա) վարսակ:

Հոկտեմբեր և նոյեմբիսկ նոյեմբեր ամսում կովերից պետք է հեռացնել հորթերին: Դրանից հետո մատղաշները կերակրվում են խոտով և ուժեղ կերով: Հորթերին ուժեղ կերով կերակրել պետք է դեռ ևս նըրանց ծծկեր ժամանակից: Մոտավորապես 2 ամսական հասակից հորթին պետք է կերակրել, տալով ամեն մեկին 400 գրամ (1 գրվ.) ուժեղ կեր-Աստիճանաբար կերի չափը ավելացվում է այն հաշվով, վոր ծծից կըտրելու ժամանակ չափը հասնի 1 և մեկ քառորդ կիլոգրամի (3 գրվանքա):

Մինչև տարվա վերջը, յերբ մատղաշ հորթերը արդեն ինքնուրույն կերպով կերակրվում են և ուտում են կոպիտ կեր, ուժեղ կերի չափը կարելի յի իջեցնել մինչև 800 գրամի (2 գրվանքա): Խոշոր աղացած յեզիլատացորենը և թեփը նրանց լավագույն կերակուրն է:

Այդպես կերակրելը զարգացնում է յերիտասարդ հորթերին, ուժեղ կերպով ավելացնում նրանց կենդանի քաշը և հետագայում բարձրացնում է հասունացման արագությունը: Ծուռ հասունանալը չափազանց կարևոր է, վորովհետև շուտ հասունացած անասունը ավելի լավ է ոգտագործում կերը: Ուշ հասունացած յեզը 1 կիլոգրամով ավելանալու համար ծախսում է 18-20 կիլոգրամ կերի չոր նյութեր, իսկ շուտ հասունացածը, նույնքան աճման համար ծախսում է 10-13 կիլոգրամ: Այսպիսով, հորթի մեծացման համար առաջին տարվա ընթացքում արված ծախսերը միանգամայն հասնում են հասակավոր անասունի վորակով: Հորթի մինչև տարեկան հասակը ընդամենը կեր ծախսվում է՝

Մեկ ցենտներ և 75 կիլոգրամ ուժեղ կեր, 8 ու. 75 կոպ. արժողությամբ և 3 ու կես ցենտներ (22 փութ) խոտ—5 ու. 40 կոպ. արժողությամբ, ընդամենը՝ 14 ու. 15 կոպ. Բացի դրանից, հաշվի պետք է տանել մոտավորապես 2 ու. 50 կ. շինությունների և այլ տնտեսավարական ծախսերը: Հիսնաբար անասնապահական խոշոր կոլխոզներում հորթի մեկ տարվա ծախսը կազմում է մոտավորապես 16 ու. 65 կոպ.:

Այսպիսի խնամողության դեպքում հորթի որակն աճումը ծննդյան օրից սկսած միջին հաշվով լինում է 800 գրամից (2 գրվ.) վոչ պակաս և մորերից հեռացնելու դեպքում նրանց աճումը չի պակասում: Մի տարեկան հորթը սովորաբար քաշում է 275 կիլոգրամ (17 փ.): Հորթների հասարակ մեծացման դեպքում, նրանք այդ հասակում ունենում են միայն 115-120 կիլոգրամ կենդանի կշիռ: Յեթն գոյություն ունեցող միջին արժեքով գնահատենք այդ յերկու տեսակ կերակրած հորթերին, ապա կտեսնենք, վոր առաջինը արժե մոտավորապես 54 ու., իսկ յերկրորդը—22 ու. 50 կոպ.: Հետևաբար, անցկացրած աճման համար արված ծախսերը լիովին հատուցվում են հենց առաջին տարում:

Անասունի հասունացման արագացումը հնարավոր է և այլ կերպ: Մետրիզացիայի միջոցով, այսինքն, կալվիկական կովերը անգլիական արագ հասունացող մատուցող ցուլերի (շորիգորների կամ գերեֆորդների) հետ զուգաժյուրելով: Այսպիսի մետրիզացիայի միջոցով ստացվում է լավ աջող մատուցող անասուն: Ինչպես վերևում արդեն նշեցինք, խառնուրդային կենդանիները ստանում են մարմնի գեղեցիկ կերպարանք, մասնավորապես թիկունքի և մարմնի հետույքի լավ կազմվածք:

Կալվիկական կովին ձմեռը կերակրելու համար անհրաժեշտ է ունենալ 20 ցենտներ խոտի պահեստ, 2 տարեկանից բարձր մատուցողի համար—18 ցենտներ, մի տարեկանից բարձրի համար—15 ցենտներ և մինչև 1 տարեկան հորթի համար—7 ցենտներ: Այնտեղ, ուր հնարավոր է, կոպիտ կերի մի մասը փոխարինել պտղարմատներով և սխիսով շատ ոգտակար է: Մեկ գլուխ անասունի համար անհրաժեշտ է ունենալ վատ արոտատեղի 4 հեկտար, այն ինչ լավ արոտատեղից 2 հեկտար:

Մատուցող անասնապահության զլխավոր նպատակն է գերացրած լավ անասուններ շուկա հանելը: Գերացնել կարելի է, թե տնտեսության մեջ առաջ յեկած և թե դրսից ձեռք բերված անասունը: Սակայն պետք է հիշել, վոր յեթն տնտեսության մեջ առաջ չի գալիս մատուցող անասուն, ապա գերացնելու համար ավելի ոգտավետ է հասակավոր անասուն ձեռք բերել: Այն տնտեսության մեջ, ուր անասունը առաջ է

գալիս իր մեջ և մատուցող ուժեղ կերպով գերացվում է և լավ դարգացած է, ապա այնտեղ անասունի մատուցող հասակով գերանալը ավելի ոգտավետ կլինի:

Մեր պայմաններում առաջիմ տարածված են մի արդյունաբերության հետևյալ ձևերը՝ 1) անասունի միայն դաշտային արածումը առանց ուրիշ կերի կամ կերով, 2) անասունին խոտով կերակրումը, 3) անասունը տեխնիկական ձեռնարկությունների անպետքությամբ՝ գինեգործարանների բոռեայով և ճակնդեղային գործարանների ժմով կերակրելը:

Գերացման ամենաեթանդ հաշվում է դաշտային արածեցման միջոցը, սակայն այդ ամենայնիպարատե է և տեղում է գարնանից մինչև աշունը: Դաշտային ձևով գերացնելու դեպքում ձեռնտու է 6-8 տարեկան, նիհար, եթանազին յեղներ արածեցնել: Մեր դաշտերում գերացնելու անասունի ամենալավ տեսակը «կալվիկական» է, վորը ամենայն հեշտությամբ դիմանում է չորության, տաքության և ճանձերին: Հասակավոր, առանց ատամների անասունին արածեցնելով գերացնել չի կարելի և նրան պետք է գերացնել միայն բորդայով և ժմով: Մատուցող անասունը վորպես չափազանց անհանգիստ կենդանի, դաշտային արածեցմամբ հասակավորներից վատ է գերանում:

Անասունի ամառային արածեցման միջոցով գերացնելը յերկարատե լինելու պատճառով կոլխոզի միջոցները այդ գործում մնում են շատ ժամանակով, վորը կոլխոզի համար այնքան էլ արդյունավետ չէ, Այդ պատճառով էլ, միջոցների շրջանառությունը արագացնելու համար, փորձվում է անասունի արածեցման ընթացքում կերակրել նրան ուժեղ կերերով: Ամերիկայում այս ձևը գործ է ածվում շատ վաղուց և լավ արդյունքներ է տալիս: Յերկու տարեկան յեղները սովորական արածեցման ժամանակ ամեն օր միջին հաշվով ավելանում են 600-650 գրամ (1 և կես գրվ.), այնինչ արածեցման ընթացքում յեգիպտացորենով կերակրելու դեպքում անասունի քաշն ավելանում է մինչև մեկ և կես կիլոգրամ (մոտ 4 գրվ.):

Արածեցման ամբողջ ժամանակամիջոցում 2 ցենտներ (12 փութ) ուժեղ կերը բավական է մի գլուխ անասունի համար: Այդ ձևով կերակրելու դեպքում հնարավոր է միևնույն արոտատեղում արածեցնել 2 անասնախումբ: Դաշտային ձևով արածեցնող տնտեսությունների փորձը ցույց է տալիս, վոր մի գլուխ անասունը 6 ամիս ժամանակով արածեցնելու համար անհրաժեշտ է մոտավորապես 18 ուրբա լի, վորից 7 ու. ծախսվում է արոտատեղի համար, 1 ու. ինվենտարի, 2 ու.

անասնաբուժական և չնախատեսված ծախսերի համար 1 ու. 50 կ. և յեթե դործը տարվում և ուրիշների միջոցներով, մեծնող անասնաբուժական ծախսերի վարկի ոգտագործման համար—6 ու. 50 կոպ.։ Այսպիսով արածեցման մի որը մոտավորապես արժե 10 կոպ.։ Ընդունելով, վոր գիրացնելու համար վերցրած անասունի արժեքը հավասար և 80 ուղբլու, արդեն գիրացրած անասունը կոլխոզին կարժենա 98-100 ուղբլի, իսկ շուկայում գիրացած անասունի մի գլուխը արժե 117-120 ուղբլի։ Հետևաբար միջին հաշվով մի գլուխ անասուն գիրացնելը տալիս և 20 ու. ընդհանուր յեկամուտ։

Արածեցման ժամանակ նախիրի նորմալ չափը պետք և լինի 250 գլխից վոչ ավելի։ Այդպիսի նախիրը սպասարկում են 4 հովիվներ։ Հետևաբար մի այդպիսի նախիր գիրացնելուց կոլխոզը ստանում և 5000 ուղբլի ընդհանուր յեկամուտ։ Ամերիկական ձևով գիրացնելը՝ արածեցման ժամանակամիջոցում և ուժեղ կերով կերակրելը տալիս և համարյա 2 անգամ ավելի յեկամուտ, վորի համար այդ ձևի վրա անհրաժեշտ և առանձին ուշադրութուն դարձնել։

Անասունին բազում կերակրելու դեպքում, կերակրելու մի որը կարժենա մոտավորապես 60-70 կոպեկ։ Կերակրելու այս ձևը ձեռնառնյա գլխավորապես գինեգործարաններին, գործարանի մնացորդները—բառդան ոգտագործելու համար։

Բավական հաճախ գործ և ածվում և մեծ արդյունք և տալիս ձմեռը միայն խոտով կերակրելը։ Դաշտային անասունը այս դեպքում հաջողությամբ գիրանում և բաց ողում կամ ծածկույթի տակ։ Այս դեպքում յեզները մի որում ալելանում են մինչ 800 գրամով (2 գրվ.)։ Սակայն կերակրման այս ձևը ձեռնառնյա յե միայն այն դեպքում, յերը անասունը թյունը ունի եժանաղին խոտ, վորից ամեն մի գլուխ անասունի համար ծախսվում և 22-25 ցենտներ։

Այն տեղերում, ուր եժանաղին և լավ արոտատեղիներ չկան ու կան մեծ չափով հարդային կոպիտ կերեր, անասուններին (յեզներին) 3 ամսվա ընթացքում գիրացնում են հետևյալ կերպ՝

Մի որում տալիս են.

Եւրի տնօւցը	1-ին ամսում	2-րդ ամսում	3-րդ ամսում
Խոտ	4 կիւղը. (10 գրվ.)	6 կիւղը. (15 գրվ.)	8 կիւղը. (20 գրվ.)
Հաւրդ	6 » (15 »)	4 » (10 »)	2 » (5 »)
Մղեղ	4 » (10 »)	4 » (10 »)	4 » (10 »)
Տրորած գարի .	2,4 » (6 »)	4 » (10 »)	3,2 » (8 »)
Արեւածաղկ. քուսպ	2 » (5 »)	1,6 » (4 »)	1,2 » (3 »)

Տրորած գարին կարելի յե փոխարինել տրորած յեգիպտացորենով Գիրացնելու ամբողջ ժամանակամիջոցում ծախսվում և՝

Ե Ս Ր Ի Ա Ն Ո Ւ Ն Ը	Վ ո՞ր ք ա ն	1 ցենտների արժեքը		Ընդհանուր արժեքը	
		Ռ.	Կ.	Ռ.	Կ.
Խոտ	5,6 ցենտ. (34 փ.)	1	36	7	70
Հաւրդ	3,7 » (22 »)	1	—	3	66
Մղեղ	3,7 » (22 »)	1	22	4	57
Տրորած գարի	3,0 » (18 »)	5	61	16	83
Արեւածաղկային քուսպ .	1,5 » (9 »)	4	20	6	30
Ընդամենը . .				39	6

Կերակրելու մի որը մոտավորապես արժե 43-44 կոպ.։ Գիրացնելու այս ձևը, կերակրելու արժեքի տեսակետից, բռնում և արածեցնելու և տեխնիկական մնացորդներով գիրացնելու արժեքի միջին գրությունը։ Կերակրելու կարգը լինելու յե հետևալ կերպ. առաջին 2 ամիսները առավոտյան ժամը 6-ին պետք և տալ մղեղի և ուժեղ կերի խառնուրդ, ժամը 10 ին ջրել, կես ժամից խոտ տալ, ժամը 4-ին—նորից նուրբ, խառնուրդ, ժամը 5-6-ին—ջրել, յերեկոյան ժամը 6-ին խոտ և ժամը 9-ին—հարդ։ Վերջին ամսվա ընթացքում՝ առավոտյան ժամը 5-ին մղեղի և ուժեղ կերի խառնուրդ, ժամը 7-ին—խոտ, ժամը 10-ին—ջրել

ժամը 4-ին—նորից խառնուրդ և կես ժամից հետո նորից ջրել: Գիշերը տալ հարդ: Կերակրելու ամբողջ ժամանակամիջոցում կերի վրա անհրաժեշտ է ցանել 5-6 կիլոգրամ աղ: Բացի աղից, ոգտակար է նաև տալ մանրացրած փայտածուխ: Փորձերը ցույց են տալիս, վոր 90 օրվա ընթացքում այսպիսի կերակրումից անասունի քաշն ավելանում է 75-ից մինչև 80 կիլոգրամ և կերակրելու այս ձևը հանդիսանում է ամենտհաճառակը, մատչելին և դրա հետ միաժամանակ ոգտագործվում է տընտեսութան մեջ վոչ ապրանքային մթերքները—հարդ, մղեղ: Գիրացիները գործում պետք է նշել նաև սիլոսային կերերը: Յերեք ամսվա ընթացքում սիլոսային կերերով կերակրելուց անասունը ավելանում է 100-110 կիլոգրամ: Այս կերի մատչելի լինելու մասին արդեն ասված է կաթնատու անասունների համար կեր ձեռք բերելու գլխում:

Ինչ վերաբերվում է մատուռ անասուններին շենքերին, ապա ներանք կարող են լինել շատ թեթև, վորովհետև առանձնապես տաքութուն չի պահանջվում: Գոմերը կարելի է կառուցել դարմանից, իսկ կտուրը կարելի է ծածկել յեղիգնով, բայց լավ է կղմինդրով այդպիսի շենքը, մոտավորապես ամեն մի գլուխ անասունի համար կաթ ծենա 50 ու: Այն դեպքում կոխողը կազմակերպում է մատուռ անասնապահութան խոշոր տնտեսություն, շենքերը կարող են լինել ավելի հիմնական. անպայման ունենալ ջրմուղ և կերի բաժանման ուղղի մաքրելու մեխանիկական հարմարություններ: Այս հարցում կոխողները պետք է ղեկավարվեն կուսակցական ու խորհրդային որդանները ցույց մոենքներով և վոչ մի դեպքում չպետք է թույլ տան հասարակական միջոցների իզուր վատնում:

ՅԵԿԱՄՏԱՎՈՐ ԱՆԱՍՆԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄԱՆՆԵՐԸ

Անասնապահությունը ընդհանրապես և նրա մասին ճշուգը մասնավորապես, վաղուց է վեր հանդիսանում է յերկրամասի գյուղատնտեսության կարևորագույն ճյուղը: Հյուսիսային Կովկասի գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցումը, համատարած կոլեկտիվացումը և խոշոր կոլտոգների կազմակերպումը թույլ են տալիս մինչ այժմ տեսնված և միայն սոցիալիզմ կառուցող յերկրում հնարավոր յեղած չափերով կազմակերպել մատուռ անասնապահություն: Ի նկատի առնելով անասնաբուծության մեջ մեր ունեցած դժվարությունները, մատուռ անասնապահության գործը պետք է ստանա լայն թափ և կարող է

ուժովել միայն կոլեկտիվ տնտեսություններ կազմակերպելու միջոցով, ուր հնարավոր է ավելի արագ կերպով և լրիվ չափով պատրաստել կերվոչ թե յերկրամասի միայն արեւելյան ծաւրամասերի ընդարձակ տարածություններում, այլ նաև հացահատիկային հողագործութան ռայոններում, ոգտադործելով դաշտաբուծության ու տեխնիկական ձեռնարկությունների կողմնակի մթերքները (բարդա, ժոմ): Առանձնապես մեծ նշանակություն է ունենալու այս մասնաճյուղը հացահատիկային խոշոր սովխոզներում, ուր մեծ չափերով մեծ են կոշտ կերերը:

Մատուռ անասնապահության կազմակերպելու ժամանակ աչքի առաջ պետք է ունենալ հետևյալը՝

1) Կոլխոզի արոտատեղիների և խոտհարքի տարածության համեմատ վորոշել համայնացված նախիրի հաստատ չափը: Ի նկատի առնել մարգագետինների կերակրային արժեքավորությունը և 1 հեկտարի վրա արածեցնելու սահմանված չափը չավելացնել: Ճշգրիտ հաշվի առնել գիրացնելու համար պետք յեղած կեր ստանալու հնարավորությունները:

2) Արոտատեղի լավ ու առողջ ջրով ապահովված լինելը:

3) Անասունը կոլխոզում ձմեռը պահելու շենքերի հարցը:

4. Նախիրի աղնվացման համար ցեղային ցուլեր բաժանելու թե կուղ փոքր, սակայն աղնվացեղ անասուններից առանձին նախիր կազմակերպելը, ցեղային անասունների ավելորդները պետք է, վոր անասնապահության կոտպերացիայում հատուկ պայմաններով կոտորակատացիայի յենթարկված լինի: Ներկայումս ցեղային ցուլերը գնահատվում են 300-400 ուրլի և համեմայն դեպս նրանց արժեքը 250 ուրլուց պակաս չի լինելու:

Մատուռ արդյունավետ կոլեկտիվ անասնապահության կարևորագույն հարցերից մեկն է գոտեխնիկական և անասնաբուժական միներմումի յերագործումը: Անասունի վորակի բարձրացումը հնարավոր է միայն անասնապահության բոլոր կանոնների կատարմամբ, ինչպես որինակ՝ յերբ միայն ցեղային լավ արտագործներ-ցուլեր կշիկվեն, յերբ անասուններին թույլ են տալիս միայն վորոշ հասակից հետո գուգավորվել, յերբ մատղաշը լավ է կերակրվում և այլն:

Միաժամանակ անհրաժեշտ է ամեն կերպ պայքարել վարակիչ հիվանդությունների դեմ: Դրա համար կոլտոգները պետք է առողջացնեն վարակված արոտատեղիները, ունենան անասունների դերեզմանոց, իսկ

հարկ լիզած դեպքում անց կացնել անասունների ընդհանուր նախա-
զգուշացման պատվաստում: Հնարավորութան սահմաններում պետք է
հաճախ հրավիրել անասնաբուժին անասունները քննելու համար և հյւ-
կել, վորպեսզի տնտեսութան դրսից վարակում ներս չբերվի: Պետք է
միշտ հիշել, վոր հիվանդութիւնից նախազգուշացնելը հեշտ է, քան
ներս բժշկելը:

ՄՍԱՏՈՒ ԱՆԱՍՈՒՆԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ

Մաստու անասունի վաճառքի հարցը հանդիսանում է գլխավոր
հարցերից մեկը: Անասունի վաճառումը պետք է կատարել կոնտրակտա-
ցիայի, այսինքն միս մթերող պետական և կոոպերատիվ կազմակեր-
պութիւնների հետ պայմանագիրը կնքելու միջոցով: Ըստ այդ պայմա-
նագրի, կոնտրակտացիա անցկացնող կազմակերպութիւնը, անասունի
քանակին համեմատ տալիս է կոլխոզին անասունները գերացնելու կեր:
Կոնտրակտացիայի հիմնական նպատակը, դա մատղաշներին մորթելուց
ու ախիմաստ վառնութիւն տալուց ազատելն է: Կոլխոզներն առաջին հեր-
թին կոնտրակտացիայի պետք է յենթարկեն ամբողջ ապրանքային անա-
սունները և դրանով ապահովեն անասունների նորմալ աճումը և շուկա-
յին մասով մատակարարելը:

Այն դեպքում, յերբ կոլխոզն իր աշխատանքը հիմնավորում է դրո-
սից ստացված անասնապահութան վրա, ապա պետք է վոր բացի մա-
մթերող կազմակերպութիւններում անասունների վաճառքը կոնտրակ-
տացիայի յենթարկելուց, կոլխոզը կոոպերատիվ կազմակերպութիւննե-
րի և ուրիշ կոլխոզների հետ պայմանագիր կնքի նրանցից անասուն
ստանալու համար: Մաստու անասնապահութիւնն զարգացման նպատա-
կով պետք է, վոր կոլխոզը իր բոլոր հնարավորութիւնները ոգտագոր-
ծի իր աշխատանքները մոտակա սովխոզների և խորհրդային մսային
տնտեսութիւնների հետ կարգավորելու նպատակով, վորոնք նրան մեծ
ոգուտ կըբերեն մսային անասնապահութիւնն զարգացման գործում:

Դ. Վ. ԲՈՒԴԻՐԵՎ

ԿՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍ

ԽՈՋԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

ԽՈՋԱԲՈՒԺՈՒԹՅԱՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՅՈՒՄԻՍԱՆԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ՅԵՎ ՆՐԱ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ

Խողաբուծութիւնը հեղափոխութիւնից առաջ, այլ և այժմ նույ-
նիսկ Հյուսիսային Կովկասում յերկրորդական տեղ է բռնում անասնա-
պահութիւնն մյուս ճյուղերի մեջ: Նա թե իր քանակով և թե վորակով
յետ է մնացել մյուս ճյուղերի զարգացումից: Իմպերիալիստական և քա-
ղաքացիական կռիւների ժամանակ և անբերրիութիւնից խողաբուծու-
թիւնը խիստ կրճատվեց: 1913 թվին յեղած 2 միլիոն 77 հազար
գլուխ խոզերից 1922 թվին մնացել եր միայն 193 հազար գլուխ, կամ
մեկ տասերորդական մասից ել պակաս: Ներկա ժամանակ, այսինքն
1930 թվի հունվարի 1-ին, հաշվում է ավելի քան 900 հազար գլուխ,
վորը կազմում է մինչպատերազմային քանակի կեսից պակաս:

Խոզերի քանակութիւնն մեծ մասը ընկնում է Կուբանի շրջանին,
վորտեղ նրանց թիվը հասնում է մինչ 200 հազար գլխի: այնուհետեւ
գալիս է Արմավիրի շրջանը, վորտեղ կա մոտ 180 հազար գլուխ: ապա
Դոնի շրջանը՝ 120 հազար և Ստավրոպոլի շրջանը՝ 98 հազար գլուխ:

Ազգաբնակչութիւնը խողով ապահովելու կողմից մենք խիստ յետ
ենք մնում ուրիշ յերկրներից: Ազգաբնակչութիւնն ամեն մի 100 շնչին
Դանիայում ընկնում է 88 գլուխ խոզ, Հյուսիսային Ամերիկայի Միա-
ցյալ Նահանգներում—48, Գերմանիայում—29 գլուխ, Ֆրանսիայում—
14, ՌՍՖՍՀ-ում—10, իսկ Հյուսիսային Կովկասում միայն 9 գլուխ:

Շատ դեպքերում Հյուսիսային Կովկասում բազմացնում են վոչ-
տեսակավոր, վատ տեսակի և ուշ հասունացող խոզեր: Այդտեսակի խոզերը
թեթեւ քաշ են ունենում և մեկ-մեկ և կես տարեկան հասակում նրանց
քաշը հազիվ հասնում է 50—60 կիլոգրամի (3-4 փթի): Միսն ել շատ
սակավ է լինում:

Հյուսիսային Կովկասն ունի բոլոր բարենպաստ պայմանները խո-
զաբուծության զարգացման համար: Յեղերամասի (կրայ) հացահատի-
կային տնտեսություններում ստացվում են շատ տականքներ և ցածր
տեսակի հացահատիկ, վորոնք շահավետ կիրպով կարող են ոգտադործ-
վել վորպես կեր խոզերի համար. խակ յեգիպտացորենի մշակումը հնա-
րավություն և տալիս խոզաբուծությունը զարգացնելու հակայական
չափերով: Հյուսիսային Կովկասում յուղա-պանրա-գործարանների աճող
թիվը նույնպես նպաստում և կուլտուրական խոզաբուծության զար-
գացմանը կաթնային տականքների միջոցով, վորոնք լավագույն կեր
են հանդիսանում բեկոնային կերակրման և ցեղային խոզաբուծության
համար: Բացի դրանից, յերկրամասում ահագին տականքներ են ստաց-

Մինչ այժմ անհրաժեշտ քանակութեամբ բեկոնային խողբեր հիմ-
նական մատակարարողները անհատական գյուղացիական տնտեսու-
թյուններն են, թայց մոտ ապագայում, Հյուսիսային Կովկասի համա-
տարած կոլեկտիվացման հետևանքով, մատակարարողները լինելու յեն
բացառապէս կոլխոզները: Խողբաբուծութեան բարելավման և նրա յեկա-
մուտի բարձրացման ուղղութեամբ ձեռք առնված միջոցները կոլեկտիվ
տնտեսութեանը կենսագործվում են զգալիորեն հեշտ, քան ան-
հատական տնտեսութեանը: Այլ և ինքը, խողբաբուծութեանը կոլ-
խոզում ավելի շահավետ կլինի, քան անհատական տնտեսութեան մեջ:
Խոշոր, կոլեկտիվ խողանոցի կառուցման արժեքը ամեն մի գլխին ավե-

քի քիչ և ընկնում, քան յեթե այդ խողանոցը կառուցվի անհատականի ձեռքով: Սակավ և լինում, յերբ չքավոր-միջակային տնտեսությունը լավ խողանոց և ունենում, քանի վոր դա նրա ուժերից վեր ե: Կոլխոզում տնտեսական կերպով են ոգտագործվում աշխատող ձեռքերը: Կոլխոզը, պետական կամ կոոպերատիվային որգաններում կոոտրակաացիայի լենթարկելով իր խողերին, կարող և վարկ ստանալ կառուցման, ցեղային խողեր ձեռք բերելու համար և այլն: Կոլխոզում միայն կարելի չե իրագործել խելացի կերակրում և ճիշտ խնամք, մասնագետ գյուղատնտես—գոտտեխնիկի ղեկավարությամբ: Զարգացած խողաբուծության դեպքում կոլխոզը կարող և մեծ պարտիաներով ունենալ միատեսակ մթերքներ, հետեապես և ավելի շահավետ կերպով ծախել այն: Ահա թե ինչու անասնաբուծական կոոպերացիան նախագծել և մոտ ապագայում համայնացնել մինչ 210 հազար գլուխ եգ խողեր և կադմակերպել Հյուսիսային Կովկասում 40 հատ խողոր խողաբուծական Կոլխոզներ:

ԽՈՂԱԲՈՒԺՈՒԹՅԱՆ ՂԱՀԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Խողաբուծությունը բնակչության կողմից պետք և մեծ ուշադրության արժանանա. վորովհետև խողը գյուղատնտեսական կենդանիներից ամենայնկամատվորն և:

1. Խողը ամենաձեռնտու կենդանի մեքենա յե զանազան տականքներ ու կերերը ժողովրդական սննդաուության արժեքավոր մթերքների—մսի, ճարպի վերամշակելու համար: 6-9 ամսական հասակում նա արդեն շուկայի ապրանք (բեկոն) և տալիս:

2. Լավ խնամքի և կերակրման դեպքում խողը 12-14 ամսական հասակում բեղմնավորվում և. մյուս կենդանիներից նա տարբերվում և մեծ բերրիությամբ և արագ աճմամբ: Այս հանգամանքը թույլ և տալիս արագորեն զարգացնել խողաբուծությունը առանց առանձին խողոր նախնական ծախսերի:

3. Խողը մյուս բոլոր կենդանիների համեմատությամբ համարյա ամենալավ կերպով վարձատրում և իր կերի և խնամքի համար: Որինչե, մի կիլոգրամ միս ստանալու համար, խողոր յեղջյուրավոր անասունին պիտի տալ 12-15 կիլոգրամ հացահատիկ, կամ այլ կեր, վորն իր աննդաուությամբ հավասար լիներ այդ քանակությամբ հացահատիկին. վոչխարին պետք և տալ—8-10 կիլոգրամ, իսկ խողին միայն 4-5

կիլոգրամ, Հետեաբար, խողի միսը տնտեսությանը 2-3 անգամ եժան և նստում, քան տավարի, կամ վոչխարի միսը:

4. Խողը տալիս և մի շարք արժեքավոր հումուլթ,—մալ, աղիք, արյուն, վորից արյունն ալյուր (кровяная мука) են պատրաստում. վերջապես խողի կաշվից պատրաստում են թանգարժեք տեսակի կաշիներ: Իսկ այժմ միջոց են գտել, վոր խողի կաշվից նույնիսկ պաղոշ են պատրաստում: Վերջերս կառավարական դիմում եր հրատարակված, վորպեսզի խողերը մորթելիս կաշին անպայման մաշկվի:

5. Խողաբուծության վրա ծախսվող փողերը ավելի արագ են շրջանառություն կատարում, քան խողոր յեղջյուրավոր մասցու անասունների բազմացման դեպքում:

Շնորհիվ այն բանի, վոր խողն ուտում և ամեն տեսակի կեր, ներան կարելի չե կերակրել խոհանոցի թերմացքով, բոստանի և բանջարանոցի մնացորդներով: Բացի այդ, խողը շատ լավ կերպով ոգտագործում և աուվույտով կամ լյուցերնով ցանված արոտատեղիները: Հաշված և, վոր մի հեկտար լյուցերներից, յեթե նրանով կերակրենք խողին, կարելի չե ստանալ մինչև 1640—1680 կիլոգրամ (100-110 փուլթ) խոզի միս. այն ինչ մի հեկտար յեգիպտացորենը տալիս և միայն 500-600 (30-40 փուլթ) կիլոգրամ միս:

Բեկոնի համար խողերի աճեցման փորձը ցույց և տալիս, վոր այն դեպքում, յերբ կոլխոզը գոճիներին (поросят) կերակրելու համար կեր և գնում (2 ամսական գոճին արժե 10 ոուրլի), ապա մի խողը, բեկոնային գործարան հանձնելու ժամանակ տնտեսությունը նստում և 30 ոուրլի: Միջին վորակի բեկոնային խողի մսի արժեքը յեթե հաշվելու լինենք փուլթը (16 կիլոգրամը) 6 ոուրլի 50 կոպեկ, մի խողը միջին թրվով կտա 35-36 ոուրլի: Յեթե միսը բարձր վորակի լինի, ապա մի խողի համար կարելի չե ստանալ 40 ոուրլի: Այսպիսով բեկոնային 1 խողի վրա ծախսված կերի վարձատրությունը տատանվում և 5 ից մինչև 10 ոուրլու միջև: Ամեն մի միջնակարգ կոլխոզ, բաղկացած 2-3 հազար շնչից, մի տարվա ընթացքում կարող և կերակրել մինչև 1000 գլուխ բեկոնային խողեր և ունենալ 6-ից 8 հազար ոուրլու զուտ յեկամուտ

ԽՈՂԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Խողաբուծությունը ձեռնտու յե միայն այն դեպքում, յեթե նրան բազմացնում են խողոր քանակությամբ և այն ել վոչ թե հասարակ,

այլ ցեղային խողեր: Մեր հասարակ խողը պահանջկոտ չե կերի և խը նամքի վերաբերմամբ, տարբերվում է իր բաղադրմամբ, բայց նրա պակասություններն ավելի յնն, քան առավելությունները: Հասակավաճ փոքր է, վոսկրոտ, նիհար, դանդաղ և աճում, վատ է կերակրվում, վատ է ոգտագործում կերը, տալիս է կոշտ միս: Այն ժամանակ, յերբ ցեղային խողը մեկ տարեկան հասակում միջին թվով կշռում է 165 կիլոգրամ (10 փութ), հասարակ խողը կշռում է վոշ ավելի 50-65 կիլոգրամ մից (3-4 փութ):

Այնուամենայնիվ հասարակ խողերը արժեքավոր նյութ են ներկայացնում կուլտուրական տեսակների հետ բեղմնավորելու համար: Այդպիսի բեղմնավորությունից ստացվում է լավ, տոկուն սերունդ, վորը, բավական արագ է մեծանում (8 ամսական հասակում այդպիսիների քաշը հասնում է մինչև 80 կիլոգրամի), լավ կերակրվում, ձեռնտու կերպով ոգտագործում է կերը և տալիս է բավական լավ, բեկոնի համար պետքական միս:

Խողերի ավելի հարմար տեսակը, վորը լավագույն բեկոնն է տալիս, դա անգլիական սպիտակ խոզն է: Նա ունի յերկար իրան, հարթ և լայն մեջքով և խոշոր կողոսկրներով, ուժեղ, բայց վոշ այնքան բարձր վոտներով: Շատ բերրի յե և տարեկան տալիս է 16-20 ձագ, Բավական արագ աճում է: Մի տարեկան հասակում կենդանի քաշը հասնում է 165-240 կիլոգրամի (10-15 փթի): Լավ կերակրված հասակավոր խողերը քաշում են մինչև 350 կիլոգրամ: 100 կիլոգրամ կենդանի քաշից ստացվում է 82-85 կիլոգրամ միս և ճարպ: Միսը և ճարպը բարձր վորակի յե:

Թե վորքան ձեռնտու յե ցեղային խողեր բաղադրանքը, յերևում է հետևյալից: Մի կիլոգրամ լավ միս կամ ճարպ ստանալու համար պետք է ծախսել հացահատիկային կեր.—

Անգլիական խոզի համար	4-5 կիլ.
Մետիս տեսակի համար	7 և կես »
Հասարակ խոզի համար	12-12 »

Այդ պատճառով անհրաժեշտ է հնարավոր յեղածին չափ բաղադրանքի ցեղային խողեր և տեղական հասարակ խողերին բեղմնավորել միմիայն անգլիական խոշոր, սպիտակ տեսակի արուների հետ: Մի արուն (խրյակը) կարող է սպասարկել մինչև 60 եգերի:

ՑԵԼԱՅԻՆ ԽՈԶԵՐԻ ՀՈԿՈՒՄԸ

Առանձնապես կարևոր նշանակություն ունի կոլխողում ցեղային կենդանիների, մասնավորապես ցեղային արու խողերի ընտրումը: Եգ նախրի և ցեղային արուների ընտրությունից խոշոր չափով կախված է նաև թե ցեղային և թե ոգտագործելի խողաբուծության հաջողությունը: Ավելի լավ է թանկ վճարել, բայց ձեռք բերել իսկապես լավ արուներ մի վորևե հայտնի խողաբուծական կայանից: Արու խող (խրյակ) գնելիս անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել նրա առողջության, ուղիղ և ամուր կազմվածքի և բնավորության վրա: Նա պետք է ժիւր լինի, պնդակազմ, լայն և ունենա ամուր և ուղիղ վոտներ: Մեջքի վրա թիկունքների մոտ ծալքեր չպետք է լինեն: Կուրծքը պետք է լայն լինի և խոր ընկած: Մազերը պետք է լինեն խիտ, նուրբ և փայլուն:

Եգ խողը պիտի լինի յերկարուն, ամուր կողերով, լայն և խոր ընկած կրծքով, ունենա ուժեղ վոտներ և լայն հետույք: Նա պետք է բերքով լինի, տարբերվի իր կաթնատվությամբ, վորպեսզի կարողանա կերակրել իր ձագերին: Անհրաժեշտ է, վորպեսզի կուրծն ունենա 12-ից վոշ պակաս պուտուկներ: Այն եգերը, վորոնք 8 ձագից պակաս են ծրնում և բավականաչափ կաթ չունեն, անմիջապես պետք է բրակ անել:

ԻՆՉՊԵՍ ԽՆԱՄԵԼ

Տաս ամսականից յերիտասարդ արու խողերին չպետք է թողնել հարաբերություն ունենալու: Որական մի անգամից ավելի թույլ չպետք է տալ հարաբերություն ունենալու: Հարաբերության ժամանակաշրջանում սովորական կերից բացի, պիտի տալ որական 800 գրամ (2 ֆ.) վարսակ: Անհրաժեշտ է արու խողին ամեն որ բաց թողնել զբոսանքի առանձին բակում, իսկ ամառներն արածեցնել առանձին հատուկ արտատեղում:

10 ամսականից յերիտասարդ ցեղային եգ խողին չպետք է թողնել հարաբերություն ունենալու: Հաջող բեղմնավորման դեպքում խողը հղի յն մնում 3 ամիս, 3 շաբաթ և 3 որ (115-120 որ): Հղի ժամանակ խողին հնարավորություն պետք է տալ շարժվելու, զբոսանելու և նարար վորին չափ լավ կերակրել: Մենուց յերկու-յերեք շաբաթ առաջ նրան պետք է առանձնացնել մյուս խողերից մի հատուկ տեղ: Մենուց յերկու որ առաջ ավելի լավ է նրան մուրից բաց չթողնել:

Պետք է թողնել միայն ուժեղ ձագերին: Ավելի լավ է ունենալ 8 առողջ, ուժեղ ձագեր, քան 12 թուլակաղմեր: Ծնելուց 2 շաբաթ հետո, ձագերին կարելի չէ կերակրել կովի յփած կաթով: 3-4 շաբաթանոց հասակում խոզի ձագերին կարելի չէ տալ ծեծած վարսակ կամ գարի իսկ անարատ կաթը կամաց-կամաց կարելի չէ խառնել սերը քաշած գոլ կաթով: Անարատ կաթից սերը քաշած կաթի անցնելը պետք է աստիճանաբար կատարվի:

6-8 շաբաթանոց ձագերին ծծից կտրում են և կամաց-կամաց ընդունում են զանազան տեսակի կերերի: Ոգտակար է, յեթե կերի մեջ (ամեն մի ձագի համար) խառնենք մի կերակրի գլուխ վոսկրային ալյուր և կիր, իսկ կերի վրա թեթև կերպով աղ ցանենք, վորից ձագերը ունենում են ամուր վոսկրներ և ավելի լավ են մեծանում: Լավ առվույտային արոտ, հացահատիկ և կաթնային մթերքներ—ահա մատաղ, աճող խոզերի ամենալավ կերը:

Ցեկամտավոր խոզաբուծությունը հնարավոր է մաքուր, չոր և վոր գլխավորն է, տաք շենքում: Հասակավոր խոզի համար իր ձագերի հետ միասին, խոզանոցը պետք է լինի 3 և կես քառակուսի մետր: Հատուկ կերակրվող խոզերը 10-ական գլուխ տեղավորվում են մի-մի առանձին շենքում, ըստ վորում ամեն մի խոզին պետք է ընկնի 3 քառակուսի մետր տարածություն: Հատակը լավ է ցեմենտով պատել և մի փոքր թեք շինել, վորպեսզի հեղուկային աղտեղությունը մի կողմ հոսի: Խոզանոցի յետի մասում կառուցվում է քնարանը, վորտեղ պետք է փռել ծղոտ կամ հարդ, վորն ամեն ոք պետք է փոխել, վորպեսզի չոր լինի: Խոզանոցը պետք է լուսավոր լինի. պատուհանները պետք է կրկնակի փեղկեր ունենան: Ձմեռը պետք է խոզանոցը բավականին տաք լինի, վորովհետև ցրտի մեջ խոզը ավելի շատ կեր է կորցնում: Հաշված է, վոր ցուրտ տեղում, մի կիլոգրամ միս ավելացնելու համար, խոզը գործ է ածում մինչև 11 կիլոգրամ հացահատիկային կերեր, իսկ տաք տեղում՝ միայն 5 կիլոգրամ: Խոզանոցի փակ ողջ զանդաղեցնում է կերակրումը. այդ պատճառով անհրաժեշտ է լավ ողափոխիչ (վենտիլյացիա) սարքել: Այս բոլոր պայմանները կարելի չէ իրագործել միմիայն խոզոր կռիկով խոզանոց կառուցելու դեպքում:

Վորովհետև ցեղային խոզերի պարզացման գործը պահանջում է խոզանոցին կից ունենալ հզ խոզերի համար առանձին արոտատեղեր, ապա խոզանոցը պետք է կառուցել 250 հզ խոզերի համար և վոչ ավել:

ի: Լավ սարքավորված խոզոր խոզանոցի կառուցումը նստում է 100-ից 125 ուղբի ամեն մի խոզատեղը (ստանոկ): Խոզերի հատուկ կերակրման (ոտկորմ) դեպքում, շենքը կարելի չէ կառուցել մի քանի հազար գլխի համար: Այդպիսի խոզանոցում հեշտ է հարմարություններ ստեղծել, վորոնք թեթևացնում են խնամք տանելու աշխատանքները:

Խոզաբուծությունը հաճախ յենթակա չէ խոզոր ֆլեաների, զանազան վարակիչ հիվանդություններից, ինչպես որինակ, ժանտախտը (չուլ-մա), բոժը (բոժա) և այլն: Խոզային հիվանդությունների մեծ մասի բուժման իսկական միջոցներ դեռ չկան: Ձկան նաև նախապաշարպանման բժշկական լավ միջոցներ: Վարակումի դեմ պայքարելու միակ միջոցը դա անասնաբուժական միներմումի ամենախիստ կատարումն է: Սրա մեջ է մտնում շենքի մաքրությունը, գեղինֆիլցիան, վարակված կամ վարակման յենթակա խոզերին խոզանոցից անմիջապես հեռացնելը և խիստ կարանտին սահմանելն այն խոզերի վրա, վորոնք տրանսպորտում են բերվում դրսից:

ԽՈԶԵՐԻ ԿԵՐԱԿՐՈՒՄԸ

Խոզերին կերակրում են (ոտկորմ) վորպես մսացու, ճարպացու և կիսաճարպացու: Մսացու խոզին սկսում են կերակրել 5 ամսական հասակից և վերջացնում են 8 ամսական հասակում: Կերակրված այդ խոզի քաշը պետք է հասնի 80-95 կիլոգրամի (5-6 փուլ): Հասարակ խոզըն այդ հասակում չի տալիս նման քաշ: Այդպիսի խոզեր ստացվում են միայն յերբ հասարակ խոզերը բեղմնավորվում են անգլիական խոզոր սպիտակ արունների հետ: Խոզի կերակրման այս ձևը կոչվում է բեկոնային կերակրում, վորովհետև ստացված մսից պատրաստվում է կիսաաղի միս, վորն Անգլիայում հայտնի չէ բեկոն կոչմամբ:

Խոզին վորպես մսացու կերակրելն ամենաձեռնառու կերակրումն է, վորովհետև ջահել հատակում խոզերն ամենալավ կերպով հատուցում են կերի համար, իսկ սա նշանակում է, վոր մի կիլոգրամ ավելացող միս համար պահանջվում է քիչ կեր:

Բեկոն պատրաստելու համար անպետք են.—1) վոչ տեսակավոր խոզերը, 2) հղի և կաթնատու խոզերը, 3) 10 ամսականից մեծ խոզերը, 4) 70 կիլոգրամից (4 և կես փուլ) ցածր և 115 կիլոգրամից (7 փուլ) բարձր քաշ ունեցողները, 5) ճարպոտ, բայց լղար խոզերը, 6) Միայն յեղիպատացորենով և քուսպով կերակրվածները, 7) չկրտված արու խո-

գերը, 8) վերք, արյունահոսութիւն և մարմնի արտաքին մասերում
ալլ ֆլասովածքներ ունեցող խոզերը:

Խոզերին մասցվի կերակրելու համար պահանջվում է մոտ 10
կիլոգրամ յեզիպտացորեն, 50 կիլոգրամ գարի կամ սորգո, 35-40 կի
լոգրամ արեածաղկի քուսպ և 500 կիլոգրամ հյութալի կերեր (ճակըն
դեղ):

Յեթե չեն ուզում ստանալ ճարպոտ միս և հատիկավոր ճարպ
ապա դիմում են, այսպես կոչված, կիսաճարպային կերակրման: Կի
սաճարպային կերակրման համար կարելի չե ոգտագործել միմիայն տե
սակավոր խոզերին (մետիւններ) և ջահել հասակում, մոտավորապես 8
ամսական, այսինքն այն ժամանակ, յերբ կենդանին դեռ չի ավարտե
իր զարգացումը և կարող է մսով գերանալ և կուտակել հատիկավոր
լավ ճարպ: Կերակրել սկսում են, յերբ խոզի քաշը հասնում է 80 կի
լոգրամի (5 փութ), մոտավորապես 8 ամսական հասակից և դադարե
նում են, յերբ քաշը կրկնապատկվում է: Կերակրման ժամանակ տըր
վում է եփած և զանազան տեսակի կերեր: Որական գիրացումը պիտ
լինի մոտավորապես կես կիլոգրամ: Ընդամենը կերակրման ժամանա
գնում է մինչև 400 կիլոգրամ ուժեղ կերեր: Յեզիպտացորենային կեր
պետք է կազմի ընդհանուր կերի յերեք քառորդից վոչ ավելի, վորպե
զի ճարպի վորակը չվատանա:

Ճարպային կերակրումն ավելի յերկար է տևում, քան նախոր
յերկուսը և տևում է մոտավորապես 4 և կես—5 ամիս: Առաջին շրջանում
տալիս են ամենաեփած կերեր, վորովհետև խոզերն այդ ժամանակ կ
րի լաջը ու վատը չեն փնտռում: Վերջին շրջանում պետք է տալ այն
պիսի կերեր, վորպեսզի ճարպը (սալո) չփչանա, որինակ, գարի, սիս
ոի ալյուր: Կերակրման ամբողջ ընթացքում պահանջվում է մինչև 80
կիլոգրամ ուժեղ կերեր:

ԿԵՐԻ ՀԱՅԹԱՅԹՈՒՄԸ

Կոլխոզներում յեկամտավոր, արդյունաբերական խողաբուծության
կազմակերպումը հնարավոր է միայն կերի հարցի ճիշտ լուծման դեպ
քում: Կարևոր է անտեսութան մեջ մտցնել ցանքատնտեսություն, ցա
նելով արմատիքներ և կազմելով արհեստական արոտներ:

Առանձին նշանակություն ունի խոզերին արոտատեղիներով պա
հելը: Արոտային կերակրումը ամրապնդում է կենդանու առողջությունը

Առանձնապես նա ոգտակար է աճող խոզերի համար: Արոտային կե
րակրման շնորհիվ եփանում է խոզերի կերակրումը և խնամքը: Արո
տատեղերը ճիշտ և հավասարաչափ ոգտագործելու համար կառուցվում
են տեղափոխվող ցանկապատներ, վորոնցով պատում են արածելու հա
մար նշանակված արոտամասերը: Խոզերի ամենասիրած արոտը հանդի
սանում է առվույտը (լյուցերն): Առվույտը, մի հեկտարից շատ կեր
տալով, խիստ եփանացնում է խոզի արժեքը, նպաստում է եզերի կաթ
նառատությանը, վորն իր հերթին նպաստում է ջահել խոզերի արագ
տճմանը: Յեկամտավոր բեկոնային խողաբուծությունը, առանց առ
վույտային արոտատեղերի խոշոր չափերով համարյա անհնարին է: Ամեն
մի 25-30 խոզի համար անհրաժեշտ է ունենալ 1-ական հեկտար առ
վույտային արոտ:

Հյուսիսային Կովկասում խոզերի համար ուրիշ կերեր են հանդի
սանում—յեզիպտացորենը, գարին, ճակնդեղը, դգումը և սորգոն: Սոր
գոյի հատիկը լավ կերպով ուղղում է յեզիպտացորենի անցանկալի ազ
դեցությունը, խոզերի հատուկ կերակրման դեպքում: Կերերի մթերելու
դեպքում նկատի պետք է ունենալ, վոր բացի այն կերերից, վորոնք
անհրաժեշտ են հատուկ կերակրման համար, անհրաժեշտ է ամեն մի
ցեղային արու և եգ խոզի համար ունենալ 650 կիլոգրամ ուժեղ կե
րեր և մի տոնն հյութալի կերեր:

Ս Պ Ա Ռ ՈՒ Մ

Հյուսիսային Կովկասում բեկոնային գործարաններ կառուցելու
հետևանքով, խողաբուծության մթերքների ձեռնառու սպառումը լիովին
կապահովվի: Բեկոնային խոզի գինը սահմանված է 16 կիլոգրամ կեն
դանի քաշի համար 6 ռուբ. 50 կոպեկից մինչև 7 ռուբ. 50 կոպեկ: Ճար
պային և կիսաճարպային խոզերի համար նույն գինն է սահմանված,
վորպեսզի այդպիսով նպաստվի բեկոնային խողաբուծության զարգա
ցմանը:

Անասնաբուծական կոոպերացիան մթերումների ժամանակ դիմեց
խոզերի կոնտրակտացիային: Կոնտրակտացիան ընդգրկում է թե կոլ
խոզների, թե սովխոզների և թե կոոպերացված բնակչության ապրան
քային ամբողջ ավելցուկը: Կոնտրակտացիան կոգնի աճեցնելու և բա
րելավելու խողաբուծությունը Հյուսիսային Կովկասում, վորովհետև իրենց
խոզերը կոնտրակտացիայի յենթարկած կոլխոզները ստանում են կե

րեր և դրամական ավանսներ խողարուծական տնտեսութեան բարելավման համար: Մովորաբար խողերին կոնտրակտացիայի յենթարկող կադմակերպութիւններն անց են կացնում նույնպէս խողարուծութեան բարելավում, պահանջելով կոնտրակտացիայի յենթարկված խողի տիրոջը իրագործել անասնաբուծական—բնախոսատեխնիկական միջոցառումը կադմակերպելով խողարուծական ցուցահանդեսներ և դասընթացներ:

Ցեղային խողերը նույնպէս ունեն միանգամայն ապահով սպասում: Ցեղային խողերը մինչ 3 ամսական հասակը զնախաշտվում են կենդանի քաշի կիւն 1 ու. 25 կոպեկից մինչև 1 ուղբի 75 կոպեկ: Այդ հասակում խողի ձագերը պետք է ունենան 24 կիլոգրամից վոչ պակաս քաշ: Այդ հասակից վեր, հիշյալ արժեքի վրա ամեն ուր ավելացվում է 40-ական կոպեկ՝ աճման համար: Ցեղային բոլոր խողերը կոռպերատիվային, կոլեկտիվ և խորհրդային տնտեսութիւններում ժամացվում են անասնաբուծական կոռպերացիայի վրա և բաժանվում կոլխոզներին միջև:

Գ. ՅԵ. ԿՈՒԶՆԵՑՈՎ

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍ

ԲՐԴԱՏՈՒ ՅԵՎ ՄՍԱ-ԲՐԴԱՏՈՒ ՎՈՉԽԱՐԱ- ԲՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՎՈՉԽԱՐԱԲՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ՆՂՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հյուսիսային Կովկասի վոչխարաբուծութիւնը խոշոր, ընդհանուր պետական նշանակութիւն ունի, վորովհետև Հ. Կովկասում պահպանվել է մերինոսային վոչխարների ամենաարժեքավոր տեսակը, վորոնց բուրդը գործ է ածվում թանգարժեք, նուրբ գործվածքների համար: Մեր գործարանների ամբողջ նուրբ բրդի մոտ յերեք-քառորդը ստացվում է Հյուսիսային Կովկասից:

Մեր յերկրի բուրդավերամշակման գործարանները հալրենական հումուլթով ծանրաբեռնված են միայն մեկ-տասնորորդով: Այդ պատճառով բրդի պահանջը հսկայական է:

Հյուսիսային Կովկասի և ամբողջ յերկրի համար պակաս նշանակութիւն չունի նաև կոպտաբրդային վոչխարաբուծութիւնը, վորը մեր խոշոր քաղաքներին և արդյունաբերական կենտրոններին տալիս է լավագույն միս: Հյուսիսային Կովկասի ներսում կոպտաբրդային վոչխարաբուծութիւնը ծառայում է գյուղացիական տնտեսութեան պահանջները բավարարելու համար: Մորթին գործ է ածվում մուշտակների համար, բուրդը՝ վալիսկանների, գուլպանների, ձեռնոցների համար և այլն: Ազգային մարդերում (որլաստ), լեռնեցու ամբողջ հագուստը համարյա պատրաստվում է վոչխարի բրդից: Բացի դրանից, վոչխարները տալիս են արտածման (եքսպորտի) մթերքներ, ինչպէս որինակ՝ սպիտակ պանիր:

Վերևում թված այս բոլորից պարզ է, թե վորքան հսկայական նշանակութիւն ունի վոչխարաբուծութիւնը խորհրդային Միութեան ամբողջ ժողովրդական տնտեսութեան մեջ:

Վոչխարը հանդիսանում է վոչ պահանջլիկ կենդանիներից մեկը:

Ամենաաղքատ արոտատեղիները, վորոնք սակավ ոգտակար են խոշոր յեղջուրավոր անասունների և ձիերի համար, վոչխարները հիանալի կերպով ոգտագործում են, վորով և յեկամտավոր են դառնում: Լեռնային ալպիական արոտատեղիները, վորոնք սակավամատչելի յեն խոշոր անասուններին, հաջողությամբ ոգտագործվում են վոչխարների կողմից: Վերջապես, ձմեռ ժամանակ վոչխարները լավ ոգտագործում են տմենացածր կոպիտ կերերը—հարդը և ամենավատ տեսակի խոտերը:

Փարախներին վոչխարը խոշոր պահանջներ չի ներկայացնում, բավականանում է ցուրտ մարագներով, իսկ տափաստանային վոչխարաբուծության պայմաններում գործը շատ հաճախ յուր յե գնում ուղղակի «գատիչկաներով»:

Հաշվի առնելով վոչխարի այդքան բազմակողմանի ոգտավետությունը և նրա անպահանջկոտությունը խնամելու և կերակրելու ժամանակ, կազմակերպվող կոլխոզները պետք է վոչխարին մեծ ուշադրություն հատկացնեն, քան այդ եր մինչև այժմ, մանավանդ, վոր վոչխարից բարձր յեկամուտ կարելի յե ստանալ միայն խոշոր, համայնացված տնտեսության մեջ, տնտեսություն, վորն ունենա 1000 գլխից վոչ պակաս վոչխար: Այսպիսի հոտեր չքավոր-միջակ տնտեսությունները կարող են կազմել միայն այն ժամանակ, յերբ կհամախմբվեն կոլխոզում:

Ձեռնարկելով վոչխարաբուծության կազմակերպմանը կոլխոզներում, անհրաժեշտ է զարգացնել վոչխարի այն տեսակները, վորոնք ավելի յեկամտավոր են ավաղ վայրի համար:

Անհաջող զարգացման, կամ անհարմար տեսակի զարգացման դեպքում, վոչխարաբուծությունը տալիս է չափազանց աննշան յեկամուտ:

Ուրիշ յերկրների փորձից յերևում է, վոր վոչխարաբուծությունը կարող է յեկամտավոր լինել, յեթե նա տարվի կուլտուրական կերպով, յեթե ընտրվի վոչխարի այնպիսի տեսակները, վորոնք տարբերվում են իրենց արագ մեծանալով, արագ մսով և բրդով: Ուրեմն միանգամայն հնարավոր է մեզ մոտ ևս վոչխարաբուծությունը յեկամտավոր դարձնել: Հարկավոր է միայն մտցնել ավելի մթերքատու տեսակները և կազմակերպել վոչխարաբուծական խոշոր կոլխոզներ:

ՎՈՐՏԵՂ ՅԵՎ ԻՆՉ ՏԵՍԱԿԻ ՎՈՉԽԱՐ ԶԱՐԳԱՑՆԵԼ

Վոչ ամեն տեղ և վոչ ամեն տեսակի վոչխար ձեռնտու յե զարգացնել: Այդ պատճառով Հյուսիսային Կովկասի տարբեր ռայոններում

պետք է լինում զարգացնել վոչխարների միայն վորոշակի, այս կամ այն տեսակը:

Լինկոլն վոչխարները, խոշոր արդյունաբերական և կուրորտային կենտրոններ ունեցող ռայոններում, ինչպես որինսկ, Ռոստով, Շախտ, Հանքային ջրեր, պետք է զարգացվի շուտ համող մասըրդատու վոչխարաբուծությունը՝ տեղական վոչխարները անգլիական լինկոլն տեսակի ղոչերի հետ բեղմնավորելու միջոցով: Այդ տեսակը տարբերվում է նրանով, վոր շատ արագ է հասնում, մեծանում: Հյուսիսային Կովկասի փորձնական կայանի կատարած փորձերից յերևում է, վոր լինկոլն տեսակի ղոչերից և վորոշակի մաքիներից առաջացած գառները յոթ ամսական հասակում, լավ կերակրելու դեպքում, ունենում են մինչև 50 կիլոգրամ (3 փութ) քաշ, այն ժամանակ, յերբ տեղական վոչխարները հասունացած ժամանակ հազիվ այդքան քաշ են ունենում: Չտարյուն, հասունացած ղոչերը կշռում են 130-140 կիլոգրամ (8-9 փութ), իսկ հասունացած ղոչերը կշռում են 110-120 կիլոգրամ (7-7 և կես փութ): Միջին հաշվով, յերմաքիները՝ 110-120 կիլոգրամ (15-16 ֆունտ) բուրդ կու անգամ խուզելուց հետո, մինչև 6 կիլոգրամ (30 ֆունտ): Եստացվում, իսկ վորոշ ղոչեր տալիս են նույնիսկ 12 կիլոգրամ (30 ֆունտ) նրանց բուրդն ավելի բարձր վորակի յե լինում, քան վոլխոշի վոչխարները և անհամեմատ շատ թանգ է գնահատվում: Մորթին ևս, վորպես մուշտակացու, շատ հիանալին է ստացվում:

Յոթ ամսական գառը կարելի յե 18 ուրբով վաճառել (հաշվելով փութը 6 ուրբի): Այդպիսի գառից ստացվում է մինչ 2 կիլոգրամ (5 ֆունտ) բուրդ, վորը բռնում է 3 ուրբի 75 կոպեկ և հասունացած մաքին տալիս է մինչ 6 կիլոգրամ (15 ֆունտ) բուրդ, վորը բռնում է 7 ուրբի 50 կոպեկ: Դուրս է գալիս այնպես, վոր վորոշակի տեսակի վոչխարը լինկոլն տեսակի ղոչի հետ բեղմնավորելիս տալիս է տարեկան 29 ուրբու ընդհանուր յեկամուտ, վորը յերկու անգամով դերականցում է վորոշակի վոչխարների տված յեկամուտին:

Նախագծված է այդ տեսակներով բարելավել վոչխարը հետևյալ շրջաններում—Կուրաում, Արմավիրի շրջանում, Թերեքի շրջանի Հանքային Ջրերի, Սուվորինսկու, Յեսենտուկի և Գարյաչևոսկու ռայոններում և Դոնի շրջանի Բատայսկի, Մեչոտինսկի, Նովոչերկասկի, Մյասնիկյան և Սովետինսկի ռայոններում:

Կարակուլի վոչխարը, վոչխարների մի ուրիշ տեսակը, վորը իր յեկամտավորությամբ արժանի յե առանձին ուշադրության, դա կարակուլ տեսակի վոչխարն է: Այդ տեսակի վոչխարից վոչ այնքան մեծ յե-

խողներում հնարավոր և բազմացնել նրանց մեծ քանակութեամբ և կաթն-
ոգտագործել պանիր պատրաստելու համար:

Մեքսիկոյի վոչխարաբուծութիւնը, Մեքսիկոյի վոչխարին հատ-
կացվում են Սալսի, Ստավրոպոլի և Թերեքի շրջանների ամենաարեւ-
այան ռայոնները, վորտեղ կլիմայական և հողային պայմանների հետե-
վանքով դաշտաբուծութիւնը համարյա անհնարին է: Մեքսիկոյի վոչխարաբուծութիւնը ձեռնտու յետքին պայմանով, յետեւ նա բազմաց-
վի խոշոր հոտերով, վոչ պակաս, քան 1000 գլխից: Այդ պատճառով ել
նա լուսայժմ ամենամեծ զարգացում և ստացել հենց խոշոր կոմունանե-
րում և կոպերատիվային միութիւններում: Մեքսիկոյի վոչխարա-
բուծութեան հետագա զարգացումը ևս նույնպէս լինելու յետքին խո-
շոր վոչխարաբուծական սովխողներում և կոլխողներում:

Մեքսիկոյի վոչխարի յեկամտավորութիւնը հետեւյալն է. բրդից
(12 ֆունտի համար) 8 ուլլի և գառան համար 15 ուլլի, իսկ ընդա-
մենը 23 ուլլի: Մեքսիկոյի վոչխարի ծախսը մի քիչ ավելի յետքին, քան
վորեն այլ տեսակի վոչխարի ծախսը:

Հյուսիսային Կովկասի չորային ռայոններում պետք է անց կաց-
նել տեսակի բարելավում՝ կոպտաբուրդ մաքիներին մեքսիկոյի ղոչե-
րի հետ բեղմնավորելու միջոցով: Այս բանը չափազանց կարևոր է, վո-
րովհետեւ մեքսիկոյի վոչխարներ մեզ մոտ դեռ քիչ են:

Այդ ռայոններում ամեն մի շնչին ընկնող հողի շատութիւնը
(շնչին ընկնում է 10-12 հեկտար ցանքի համար սակավապետք հող)
մեծ շահավետութեամբ կարելի յետքին օգտագործել հենց մեքսիկոյի և մե-
տիսային վոչխարաբուծութեան համար՝ վոչխարաբուծական սովխողների
և կոլխողների կազմակերպման միջոցով և հատկացնելով շնչահող վոչ-
խարաբուծութեան համար: Մեքսիկոյի վոչխարները կոպտաբուրդային-
ների հետ համեմատած, մեկ և կես անգամ ավելի բուրդ են տալիս և
այդ բուրդը մեկ և կես, նույնիսկ յերկու անգամ ավելի յետքին հատվում,
այնպէս, վոր մեքսիկոյի վոչխարի բրդից ստացվող յեկամուտը յերեք
անգամ ավելի յետքին, քան կոպտաբուրդատու տեսակի:

ԻՆՏԵՆՍԻՎԱԿԱՆ ՎՈՇԽԱՐՆԵՐԻ ՀՈՏԸ

Յերկարատե փորձերով հաստատված է, վոր ավելի ձեռնտու յետքին
վոչխարը պահել 1000-1200 մաքիներից բաղկացած հոտերով: Այսպիսի
հոտի համար անհրաժեշտ է ունենալ 4 հովիվ, 2 հովիվ օգնական և մի

սելվոր: Հոտի ամեն տեսակի կրճատումը ավելացնում է հովիվներ պա-
հելու ծախսը՝ 1 վոչխարի հաշվով: Բնակավայրերից հեռու արածեցնելու
և դաշտում պիշիբելու դեպքում անհրաժեշտ է յերկու մարդուց վոչ պա-
կաս, հետեւապես, ծախսերը մեծ հոտի ծախսերի դիմաց կրկնապատկ-
վում են: Փոքր հոտի դեպքում շներ ևս ամեն մի հարյուրյակի համար
պահանջվում է ավելի:

Մեքսիկոյի վոչխարների բազմացման դեպքում բոլոր արունները
(ղոչերը), բացառութեամբ ցեղայինների, կրտվում են և թողնվում են
միայն բուրդ ստանալու համար և միայն ներկա ժամանակ, նկատել ու-
նենալով մեթիզացիայի համար մեքսիկոյի արտագործների խոշոր
պահանջը, բոլոր ցեղային ղոչերին պիտի պահել ցեղավորելու համար:
Սովորական պայմաններում հոտում լինում է 1000 գլխից 400-ը մա-
քի, 40 ղոչ, 270 գլուխ կրտված, 290 գլուխ գառ:

Շուտ հասնող և մասբրդատու վոչխարաբուծութեան դեպքում,
նույնպէս և մեր մասցու վոչխարների (վոլոշսկի և կարաչայի) բազմաց-
ման դեպքում 7-8 ամսական վոչխարները և ծնած մաքիսերի (յարոչեկ
մի մասը մորթվում է. այդ պատճառով հոտի մեջ կլինեն միայն մա-
քիներ, ցեղային ղոչեր և չծնած մաքիներ (յարիկ) հոտի նորոգման հա-
մար: 100 գլխից բաղկացած հոտի մեջ պետք է լինի 75 մաքի, 20 շը
ծնած մաքի և 5 ղոչ:

Նույն կազմով պետք է լինեն նաև կաթնային, կաթնա-մորթային
կարակուլ և ցգեյական վոչխարներից բաղկացած հոտերի համար:

ԻՆՏԵՆՍԻՎԱԿԱՆ ՎՈՇԽԱՐՆԵՐԻ ԴՈՒՄՈՒԹՅԱՆ ԼՍՎԱՅՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մեքսիկոյի վոչխարաբուծութիւնը բազմացնելու և մեծ քանա-
կութեամբ նուրբ բուրդ ստանալու համար, կառավարութեան կողմից բաց
են թողնվում հսկայական միջոցներ՝ կոպտաբուրդատու վոչխարներին մե-
քսիկոյի ղոչերի հետ մեթիզացիայի միջոցով բարելավելու, մանա-
վանդ Սալսի, Ստավրոպոլի և Թերեքի շրջանների արեւայան վոչխարա-
բուծական ռայոններում:

Մեթիզացման յենթարկվող վոչխարների թիվը ամեն տարի կըր-
կնապատկվում է: Այսպէս, օրինակ, 1928 թվին մեթիզացված (բեղմնա-
վորված) է 30 հազար գլուխ, 1929 թվին—60 հազար, իսկ, 1930 թվին

յենթադրվում է մեթիզացման յենթարկել 120 հազար պուլիս:

Մեր մորթա-կաթնային վոչխարների մորթին (սմուշկի) բարելավելու համար, ամեն տարի Թուրքեստանից Հյուսիսային Կովկաս են ներմուծվում հարյուրներով կարակուլ ղոչեր և բաժանվում են ազնվամորթ վոչխարներ ունեցող կոլխոզների միջև: Տեղական վոլոչսկի և կաթաչայի վոչխարի բարելավման համար, ամեն տարի կոլխոզների միջև բաժանվում են այդ տեսակների բարելավված ղոչերից ավելի, քան 1000 գլուխ և տարեց-տարի այդ քանակություները կրկնապատկվելու և յեռապատկվելու ինչ: Վոչխարների շուտ հասնումը և մատովությունը յենթադրվում է բարձրացնել արտասահմանից մատրդատու ղոչերի ներմուծման միջոցով:

ՎՈՉԽԱՐՆԵՐԻ ԲԱԶՄԱՑՈՒՄԸ, ԿԵՐԱԿՐՈՒՄԸ ՅԵՎ ԽՆԱՄՔԸ

Վոչխարաբուծությունը կարող է յեկամտավոր լինել միայն այն ժամանակ, յեթե նա պահվում է խոշոր չափերով, համայնացված և յեթե պահպանվում են այն բոլոր կանոնները, վորոնք անհրաժեշտ են կերակրման, խնամքի և բազմացման համար: Վոչխարների յեկամտավորությունը բարձրացնելու համար պետք է բարելավել տեսակը, իսկ դրա համար անհրաժեշտ է ղոչերից հմուտ կերպով ընտրել ազնվացման համար, իսկ յեթի իրեն հոտում այդպիսիները չկան, պետք է ուրիշ տեղից ձեռք բերել: Լավ ազնվացեղ ղոչը պետք է նախ և առաջ խոշոր լինի, այսինքն, տվյալ տեսակի համար ունենա մեծ կենդանի քաշ և սովորական ղոչերի հետ համեմատած տա ավելի շատ բուրդ: Մերինոսային ղոչը, բացի այդ, պետք է ունենա բարձր վորակի բուրդ:

Լավ ղոչերի համար անհրաժեշտ է ընտրել նաև լավ մաքիներ, վորովհետև բոլոր մաքիներին նրանք բավարարել չեն կարող: Այսպիսով անտեսության մեջ ստեղծվում է սեփական ազնվացեղ հոտ, վորը և հետագայում կսկսի տալ ազնվացեղ ղոչեր:

Չահեղներին անհրաժեշտ է լավ կերակրել: Բացի լավ խոտից, անհրաժեշտ է նաև ամեն մի գլխին որական տալ մինչ 400 գրամ (1 ֆունտ) ուժեղ կերեր, սկսած այն ժամանակվանից, յերբ նրանք կտրվում են իրենց մոր կաթից, նույնպես և ամբողջ ձմեռվա ընթացքում: Ազնվացեղ ղոչերին ևս հարաբերության թողնելուց մի ամիս առաջ և հարաբերության ժամանակ անհրաժեշտ է կերակրել ուժեղ կերերով, տալով

որական ամեն մի գլխին 800-ից մինչև 1200 գրամ (2-3 ֆունտ) կեր: Ամենալավ կեր կարող է ծառայել վարսակը: Մաքիներին ևս ծնելուց մի ամիս առաջ և հետո պետք է կերակրել ուժեղ կերերով, տալով որական ամեն մի գլխին մինչև 400 գրամ (1 ֆունտ) կեր:

Մերինոսային տեսակի Չահել մաքիներին և Չահել ղոչերին պետք է հարաբերության թողնել 2 և կես տարեկան հասակից վոչ շուտ, իսկ կոպտաբերդային տեսակներին՝ 1 և կես տարեկանից վոչ շուտ:

Վոչխարներին փարախ պետք է միայն ձմեռվա համար, վորտեղ քշվում են նրանք գիշերները և վատ յեղանակներին: Ամբողջ ցեղակվա ընթացքում վոչխարները գտնվում են բացօդյա բազաներում, վորտեղ ընթացքում վոչխարները սովորաբար հառուցվում են և նրանք կերակրվում են: Փարախները սովորաբար հառուցվում են այսպես. 6-7 մետր յերկարություն ունեցող հաստ ձողեր են տնկում և ալրան ծածկում են դամիշներով և ծղոտով: Ավելի լավ է փարախը կառուցել պատուհաններով և հնարավորին չափ ընդարձակ, վորպեսզի տնկեն մի վոչխարին ընկնի վոչ պակաս 1 քառակուսի մետր տարածությունից: Այդպիսի փարախում կարելի յե մտուր դնել և վատ յեղանակներին վոչխարներին այդտեղ կերակրել: Վոչխարներին ընդհանրապես պետք է կերակրել միմիայն մսուրքից:

Ձմեռը վոչխարի համար ամենալավ կեր է հանդիսանում խոտը, իսկ ամառը՝ արոտը: Սալսկի և Ստավրոպոլի շրջանների միջնաշերտերում մի վոչխարի համար պահանջվում է 1 հեկտար արոտաանի, վորտեղ կարելի յե և արածեցնել և հնձել: Թերեքի շրջանի վատ հողերում պահանջվում է 1 և կեսից մինչև 2 հեկտար: Սալսկի և Ստավրոպոլի շրջաններում ձմեռվա համար ամեն մի գլուխ վոչխարին պիտի միթերել, որական 5 ֆունտի հաշվով, 4 ամսվա համար 6 և կես ցնատներ խոտ: Թերեքի շրջանում բավական է միթերել 10-12 փութ: Վորպես ներ խոտ: Թերեքի շրջանում բավական է սերտը: Այն շրջաններում, վոր ձմեռային կեր, կարող է ծառայել նաև սերտը: Են լինում, վորտեղ հիմնականը տեղ առատ միջոցառային տեղումներ են լինում, վորտեղ հիմնականը հացահատիկային անտեսությունն է և կերերն էլ շատ են, 1 հեկտարով կարելի յե պահել 4-5 գլուխ վոչխար:

Չորային շրջաններում, անբերրիության դեպքում անհրաժեշտ է ունենալ մի տարվա կամ ծալրայիլ դեպքում կես տարվա պաշար:

Ինչ վերաբերվում է աշխատանքի կազմակերպմանը և վարձատրությանը վոչխարաբուծական կոլխոզներում, ապա վարձատրությունը, ինչմանը վոչխարաբուծական կոլխոզներում, ապա վարձատրությունը, ինչպես և անասնաբուծության այլ ճյուղերում պետք է նպաստի արտա-

ԶԱՐԳԱՅՐԵՔ ԿՈՒՆԿՏԻՎ ԹՈՂՆԱԲՈՒԾՈՒ ԹՅՈՒՆԸ

ԹՈՂՆԱԲՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԹոՂնաբուծությունը մեզ մոտ գյուղատնտեսության ամենայն-
տաճանից և «անապատան» ճյուղն է հանդիսանում: Այնինչ նա հըս-
կայական նշանակություն ունի: Արտասահման արտածվող մթերքնե-
րի մեջ իր արժեքով թոՂնաբուծությունը, թե պատերազմից առաջ և
թե այժմ, բռնում է յերկրորդ տեղը:

Միջին հաշվով Հյուսիսային Կովկասում մի տնտեսությանն ըն-
կնում է 10 հավ, վորոնք տարեկան ածում են մոտ 60 հատ ձու: Գյուղ-
ղացիական տնտեսության մեջ միջին հաշվով ընդամենը ստացվում է
տարեկան մոտ 600 ձու: 1927-28 թվին հավաքած տեղեկությունների
համաձայն, նրանցից մոտավորապես 480-ը սպառվում է տնտեսու-
թյան և յերկրի ներսում, իսկ մնացած 120 ձուն, կամ 2 հավի արտա-
դրանքը արտահանվում է արտասահման: 1927-28 թվին Հյուսիսային
Կովկասն ընդամենը տվել է արտահանման համար 4 միլիոն 676 հա-
զար ուռլու ձու, վորը հավասար է 3 հազար տրակտի արժեքի: Սա
ցույց է տալիս, թե ինչ հսկայական նշանակություն ունի թոՂնա-
բուծությունը յերկրամասի ամբողջ ժողովրդական տնտեսության հա-
մար:

Սակայն թոՂնաբուծությունը կարելի չէ հեշտությամբ և զգալի
չափով բարձրացնել: Բավական է հավի ածանուծությունը բարձրացնել
ընդամենը միայն 10-12 ձվով, վորպեսզի արտածումը կրկնապատկվի:

Ամեն մի տնտեսության մեջ հավերի քանակությունը յերկուսով
ավելացնելը նույնպես կարող է կրկնապատկել արտածումը (եթապորտ):
Հյուսիսային Կովկասի բնական պայմանները միանգամայն բարենը-

պատում են թոՂնաբուծության լայն զարգացմանը և նրան մեծ
ապագա յե պատկանում:

ԲԱՐՁՐ, ՅԵԿԱՄՏԱՎՈՐ ԹՈՂՆԱԲՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՆԱ- ՐԱՎՈՐ Ե ՄԻԱՅՆ ԿՈՒՆՈՋՈՒՄ

Թվում է, թե ձուածանությունը 10-12 ձվով բարձրացնելը, կամ
հավերի թիվն ավելացնելն այնքան էլ մեծ բան չէ: Սակայն դա շատ
դժվարին խնդիր է: Բանը նրանումն է, վոր թոՂնաբուծությունը առ-
այժմ դեռ անհատական տնտեսության ճյուղ է հանդիսանում: Դակ
կազմակերպել միջոցառումներ անհատական տնտեսությունների միջև
թոՂնաբուծության արտադրողականությունը բարձրացնելու համար,
դա համարյա անիրագործելի խնդիր է: ԹոՂնաբուծության արագ բար-
ձրացումը հնարավոր է միայն կոլեկտիվ տնտեսության մեջ: Ցավոք սրտի
կոլխոզները մինչև այժմ ավելի քիչ թոՂուն են պահում, քան անհա-
տական տնտեսությունները և վոչ միայն չեն տալիս ապրանքային
ավելցուկ, այլ նույնիսկ լիովին չեն բավարարում իրենց պահանջները:
Կոլեկտիվները ևս, ինչպես անհատական տնտեսությունները, թոՂնա-
բուծությունը համարում են ուշադրության վոչ արժանի ճյուղ: Այն-
ինչ հենց կոլեկտիվ թոՂնաբուծությունը կարող է տալ այնպիսի ցե-
կամուտներ, վորոնց մասին անհատական տնտեսությունները յերեա-
կայել անգամ չեն կարող:

ԹոՂնաբուծության մեջ հիմնական ծախսը, դա թոՂնանոցի կա-
ռուցումն է: Կառուցումները պահանջում են միաժամանակ խոշոր
ծախսեր, վորոնք հանվում են շատ դանդաղ, մի քանի տարվա ըն-
թացքում: Ըստ վորում, վորում մեծ լինի քոչվանոցը, այնքան պակաս
կլինեն նրա ծախսերը (մի հավի հաշվով):

Այսպես որինակ, 1000 գլխի համար կառուցված լավ թոՂնանո-
ցի դեպքում, մի հավին ընկնում է 2-3 ուռլի ծախս, 150-250 գլխի
համար կառուցված հավառնի ծախսը մի գլխին գալիս 4-7 ուռլի,
իսկ 50 գլխի համար մեկին ընկնում է 8-12 ուռլի: Ուրեմն, խոշոր
թոՂնանոցում հավերը կարող են ավելի շուտ հանել կառուցման ծախ-
սերը և տալ զգալի կերպով խոշոր յեկամուտ: Բայց, խոշոր տնտեսու-
թյան մեջ ավելի մեծ շահ է ստացվում թոՂնաներին խնամելուց: Մի
մարդը ազատ կերպով կարող է սպասարկել 1000 հավի: Յեթե գումա-
րենք ժամանակի ծախսումը 20-ական հավ ունեցող 50 տնտեսու-

հերի հավերի խնամքի վրա, ապա դա մի քանի անգամ ավելի դուրս կգա, քան մի մարդու ծախսած ժամանակը նույն քանակութեամբ հավերի վրա, բայց խոշոր տնտեսութեան մեջ:

Սա ջիւերի սպառումը եւ կոլեկտիվ տնտեսութեան մեջ ավելի հարմար եւ Հավաքել 1000 ձու եւ մթերման կայանին հանձնել—շատ հեշտ եւ Հավաքել նույն քանակութեամբ ձու 100 տնտեսական տնտեսութեաններէ—անհամեմատ դժուար եւ թանկ: Սրա համար արդէն պահանջվում եւ հատուկ մարդ, վորը հավաքի եւ վորին պիտի վճարել: Բացի այդ, անհատական տնտեսութեաններէ այս կարգով ձու հավաքելու դեպքում կտարտվելն անխուսափելի յի, իսկ կոլեկտիվ տնտեսութեան մեջ այդ բանն անհամեմատ քիչ կլինի: Հետո, կոլեկտիվում ձվերը ստացվում են ավելի միատեսակ իրենց վորակով, քան անհատական տնտեսութեաններում եւ այդ պատճառով եւ հենց նրանք ավելի բարձր են գնահատվում:

Արջապես, կոլեկտիվ տնտեսութեան ունի բոլոր հնարավորութեանները կուտուրական թռչնապահութեան համար, մի բան, վորը շատ դժուար եւ ձեռք բերել անհատական տնտեսութեան մեջ: 100 տնտեսական տնտեսութեաններէ միջև հազիվ մի 2-3 ը գտնվեն, վորոնք արդէնակելի թռչնաբուծ լինեն, իսկ ֆուգաթների մոտ գործը չափազանց վատ եւ դրված: Իսկ կոլեկտիվ մատչելի յի ոգտագործվել մասնագետ թռչնաբուծների եւ անասնաբուծների ցուցմունքները եւ ոգտութեանը:

Ծնորհիվ այս ցայտուն առավելութեաններէ, կոլեկտիվ թռչնաբուծութեանը պետութեան կողմից արժանանում եւ հատուկ ուշադրութեան եւ ոգնութեան:

ՈՂՏՈՐԵՆ ԸՆՏՐԵՑԵՔ ԹՈՉՆԱԲՈՒԹՅԱՆ ՈՒՂ-ՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Այս կամ այն թռչունի ընտրութեանը կախված եւ կոլեկտիվ դիրքից: Ցածր եւ խոնավ վայրերում հավեր պահել չարժի, վորովհետեւ այդ պայմաններում յերեան չեն բերում իրենց մթերքատվութեանը եւ հաճախ տառապում են հիվանդութեաններէ: Սրան հակառակ՝ գետերի կամ լճերի ափերին հրաշալի կերպով կարելի յի սագեր եւ բագեր պահել: Հնդկահավերի համար շատ հարմար են դաշտային ընդարձակ արոտները:

Շատ հաճախ բնական պայմանները բարենպաստում են հավերի բաղմացմանը: Սրան պետք ե ավելացնել եւ այն, վոր նրանց արոտ դրանքը, ձուն, շատ մեծ պահանջ ունի: Այդ պատճառով, խոշոր կոլեկտիվ տնտեսութեանը ձեռնտու յի կառուցել ձվային ուղղութեամբ:

Վորովհետեւ ներկա ժամանակներում տեսակավոր հավեր քիչ կան, ապա այն կոլեկտիվները, վորոնք ունեն այդպիսիները, պետք ե պահել կերպ զարգացնեն ազնվացիկ տեսակի հավերը, վորը շատ ձեռնտու յի տնտեսութեանը:

Ի՞նչ տեսակի հավեր ե վորտեղ պահել: Հյուսիսային Կովկասի պայմաններում ավելի ձեռնտու յեն հավերի հետեյալ տեսակները—սպիտակ լեզորն ե ող-այլանդ: Առաջին տեսակի հավերը բացառիկ ձուածանութեան ունեն, իսկ յերկրորդ տեսակը, բացի ձուածանութեանից, տարբերվում ե նաեւ իր մսի լավ հատկութեամբ: Պլանի համաձայն, Հյուսիսային Կովկասում ող-այլանդ տեսակի հավերը բաղմացվելու յեն Դոնեցկի, Շախտ-Դոնեցկի, մասամբ Դոնի ե մասամբ Կուբանի շրջաններում: Հյուսիսային Կովկասի մյուս շրջաններում նախագծված ե լեզորն տեսակը զարգացնել: Պետք ե պահել հավերի այն տեսակը, վորը ընդունված ե հողային որգանի կողմից՝ տվյալ ռայոնում բաղմացնելու համար: Տնտեսութեան մեջ հարկավոր ե պահել միայն մի տեսակի հավ, վորպեսզի տեսակի այլատերում չառաջանա:

Բաղաբուծութեանը նույնպես կարող ե լայն կերպով զարգացվել, ինչպես հավաբուծութեանը: Հիմնականում բաղաբուծութեանը առաջիկա տարիներում պետք ե կրի ցեղային բնույթ: Վորոշ կոլեկտիվներ հնարավորութեան ունեն բաղմացնելու հագին թվով սագեր, իսկ մյուսները՝ հնդկահավեր: Հնդկահավերը ե սագերը գարնանը ե ամռանը կերակրվելով դրսում, հիանալի կերպով ոգտագործում են թափված հացահատիկները ե մորթելուց առաջ համարյա կեր չեն պահանջում: Շատ ձեռնտու յի սագեր ե հնդկահավեր պահել, տնտեսութեանը մտով ապահովելու համար:

ԹՈՉՈՒՆԸ ԿԱՐԻՔ Ե ԶԳՈՒՄ ԼԱՎ ԽՆԱՄՔԻ

Սովորաբար թռչունների պահելու ե խնամքի վրա շատ քիչ ուշադրութեան ե դարձվում: Թռչունը կերակրվում ե վատ ե պահվում ե նեղ, մութ, կեղտոտ ե ցուրտ շենքում: Վատ խնամքը նպաստում ե համաճարակ հիվանդութեանների ուժեղ զարգացմանը, վորոնք փաստ են հասցնում տնտեսութեանը:

ժողովրդական բացառիկ դեպքերում, թուղուններին թողնում են տեսակապետական առանց վորեն ընտրություն, իսկ դրա պատճառով, լավ, արագորեն տվող թուղունի հետ միասին բաղմացվում են նաև վատը: Բայց նույնիսկ լավ թուղունը վատ պայմաններում չի կարող յերևան բերել իր բնական բոլոր հատկությունները: Հետևաբար, վորպեսզի թուղունից ունենանք լավ յեկամուտ, հարկավոր է վոչ միայն վոչ տեսակավոր թուղունը փոխարինել բարձր արտադրանք տվող տեսակավոր թուղունով, այլև տեսակավոր թուղունների միջից ցելավորման համար թողնել միայն ամենալավը, ամենամթերքատուն: Իսկ վորպեսզի նա կարողանա յերևան բերել իր բնածին հատկությունները, հարկավոր է նրան դնել լավ պայմանների մեջ, ճիշտ կերակրել, պահպանել հիվանդություններից և պահել լավ շենքի մեջ:

Շենքը, թուղանոցը պիտի ընդառնա լինի, վորպեսզի թուղունն իրեն ճշգրիտ չգրգռի: Ամեն մի հավին և բադին պետք է ընկնի վոչ պակաս 1 յերրորդ քառակուսի մետր տարածություն, իսկ սագին և հընդկահավին՝ վոչ պակաս մեկ քառակուսի մետրից: Թուղանոցը պետք է լինի լուսավոր, տաք, մշտական թարմ ոդով: Թուղանոցը միշտ պետք է պահել մաքուր և թույլ չտալ վորպեսզի նրանում առաջանան թուղանային միջատներ: Թուղունը իր բնին ներկայացնում է ավելի բարձր պահանջներ, քան ուրիշ կենդանիներ: Թեպետ այդպիսի թուղանոցները բավականին թանգ արժեն, բայց ծախսը շուտով դուրս է գալիս:

Վորպեսզի պաշտպանած լինենք թուղուններին հիվանդություններից, նախ և առաջ հարկավոր են նրանց մշտա կենդանիներից մեկուսացած պահել: Այս նպատակով, հավաքնի մոտ հավերի համար պիտի ցանկապատ քաշել, ցանելով այդ տարածությունը ամվույտով և տնկելով պտղատու ծառեր: Այդ տարածությունը պետք է ցանկապատել այնպես, վորպեսզի ամեն մի հավին ընկնի 10-13 քառակուսի մետր տարածություն: Յեթե կոլտոգում կա այգի, կամ անտառ, ապա դա ամենալավ արոտն է թուղունի համար: Այնտեղ թուղունը շատ կեր կգտնի, ինչպես որինալ—միջատներ, վորդեր և այլն և դրանով մեծ ոգուտ կտա տընտեսությունը, վոչնչացնելով միջատներին: Ցանկապատ քաշելու համար կարելի է յերկաթալար ցանց դնել, վորի մետրն արժեն 1 ոտբլի: Շատ դեպքերում հնարավորություն կա տեղերում ավելի եփան ցանկապատ քաշել: Բադերի, սագերի և հնդկահավերի համար, վորոնք որն անց են կացնում բակից դուրս—ցանկապատած արոտներ պետք չեն:

Թուղանոցի համար պահանջվելիք ծախսերից չպետք է վախենալ

Վոչ մի դեպքում չի կարելի թուղուն բաղմացնել, յեթե նախորոք չապահովենք նրան լավ շենքով: Այդպիսի սկզբնավորումից բացի ֆնասից և հիասթափությունից վոչինչ սպասել չի կարելի: Ճիշտ այդպես և սըխալ կլինի վատ, թեկուզ և ժամանակավոր թուղանոցի կառուցումը ընկնելով եփանություն յետևից:

Թուղունի մթերքատվության պակասման կորուստները ավելի թանգ կնստեն, քան լավ թուղանոցի կառուցումը: Թուղանոցը կարելի է կառուցել ուղած մատերիալից—դարմանից, դամիշից, տախտակից, գերաններից, կավից և այլն: Այդ պատճառով պետք է ընտրել այն մատերիալը, վորն ամենահեշտ կերպով կարելի է ճարել տեղում և վորից կառուցելու դեպքում՝ եփան կնստի:

Թուղանոցը կարելի է կառուցել 250 գլխի համար՝ 4-5 մետր լայնությամբ, 13-21 մետր յերկարությամբ: Այսպիսի թուղանոցը, Թերեքի շրջանում, ծղոտից կառուցելու դեպքում նստում է 5-7 ոտբլի ամեն մի գլխի համար: Ավելի խոշոր թուղանոցների կառուցումը, մի հավի հաշվով նստում է ավելի եփան, բայց դրա դիմաց միանվագ ծախսը կպահանջվի ավելի շատ: Իսկ ամենագլխավորն այն է, վոր մեծ թուղանոցներում թուղունն ուժեղ կերպով իջեցնում է մթերքատվությունը և տալիս է ավելի քիչ յեկամուտ, քան միջակ թուղանոցներում: Թուղանոցն անհրաժեշտ է լավ կահավորել այնպես, վոր հարմար լինի հատակի ոդտոտությունը լվանալ, փափուկ կերերի և ջրի (թեփ, ալուր և այլն) համար ամաններ պատրաստել, թառ շինել: Այս ամբողջ ինվենտարն այնքան հասարակ է, վոր կարելի է շինել հենց կոլտոգնիկների ուժերով: Ջրամանը և կտամանն ավելի լավ է անել այնպես, վոր իրենք գործեն (ավտոմատ), վորպեսզի կերը և ջուրը միշտ թարմ լինի: Թուղանոցի սարքավորումը կնստի մոտավորապես 50 կոպեկ ամեն մի հավի համար:

Հնդկահավանոցի սարքավորումը կայանում է նրանում, վոր պետք է շինել հատակ ունեցող թառեր, կերակրի և ջրի ամաններ: Սագերի և բադերի համար հարկավոր են կերակրի և ջրի հասարակ ամաններ: Սագերի, բադերի և հնդկահավերի շենքերի սարքավորումը այնքան հասարակ է և եփան, վոր այն կարելի է հաշվառման չընդունել:

Թուղաբուծական տնտեսությունը լավ է գարնանից հիմնադրել, ստանալով ինկուբատորից պատրաստի և միորյա ճուտեր: Այն դեպքում, յերբ ճուտերը ինկուբատորից ստացվում են շատ վաղ գարնանը, այդ դեպքում նրանց հարկավոր է տեղավորել հավանոցային բրուդերի (բը-

բուդները արհեստական թխսամբր ե, վորը տաքացվում ե հատուկ վառարանով) տակ և անպայման չոր, մաքուր և լուսավոր շենքում: Այնուհետև, տաք ուրիշ սկսվելուց հետո, նրանց կարելի չե փոխադրել ելեվեդներին մեջ (ելեվեդը—արհեստական թխսամբր ե, նման ե արկղի և տաքացվում ե լապտերով): Ելեվեդը դրվում ե բացողյա և ցանկության դեպքում մի տեղից փոխադրվում ե մի ուրիշ տեղ, ճտերի համար հատուկ կառուցված տնակներում:

Յեթե ճուտերը դուրս են գալիս արդենուշ դարնանը, յերբ յեղանակներն արդեն տաք են, նրանց անմիջապես կարելի չե տեղավորել ելեվեդում: Այդպիսի դեպքերում ճուտերի համար հատուկ շենք կառուցելու կարիք չկա: Բրուդները 300-500 ճուտերի համար, նստում ե մոտավորապես 50-75 ուրբի: 75 ճուտ համար ելեվեդ կարելի չե սեփական ուժերով շինել, վորը կնստի վոչ թանգ 25 ուրբուց:

Այսպիսով, սկսելով թռչնաբուծության զարգացումը ճուտերի դաստիարակումից, կոլեկտիվը վոչ միայն յուր կերթա հախնական, վոչ խոշոր ծախսերով, այլ և ժամանակ կունենա, վորպեսզի առանց շտապելու կառուցի լավ թռչնանոցներ:

ՊԵՏԻ Ե ԴԻՉՏ ԿԵՐԱԿՐԵԼ ԹՈՒՂՈՒՆՆԵՐԻՆ

Ինչպես ճուտերին, նույնպես և հավերին կարելի չե ապահովել կերերով: Ճուտերին կերակրելու համար անհրաժեշտ ե ունենալ ձավար, ցորենի թեփ, դարու և վարսակի ալյուր, ծեծած հատիկ, խոշոր ավադ, փայտի ածուխ և վոր առանձնապես կարևոր ե, սերը քաշած կաթ և թարմ սանիր (տվորոզ):

Հասակավոր թռչունին կերակրելու համար հարկավոր ե ունենալ զանազան կերերի հավաքածու—ցորենի տականք, յեղիպտացորեն, սորգո, կորեկ, գարի, վարսակ, ցորենի թեփ, գարու և յեղիպտացորենի ալյուր, տակ, առվույտի թփեր: Անհրաժեշտ ե, հատկապես ձմեռը, տալ թարմ պանիր, մածուց, իսկ յեթե հնարավորություն կա, պիտի տալ մսի կտորներ և ծեծած վոսկոր, ամեն մի զլխին 10-20 զբրամ: Հարկավոր ե տալ նուրբապես դաջ:

Նայած հավի մեծությանը, մի տարի կերակրելու համար հարկավոր ե 25-45 կիլոգրամ հացահատիկային և փափուկ կեր (թեփ, ալյուր)։ Վառեկների կերակրման համար 3-4 անգամ պակաս կեր ե պահանջվում:

Թեթև տեսակի հավերն ավելի քիչ կեր են պահանջում, քան ծանր տեսակները: Բացի այդ, լավ արտոք ևս ուժեղ կերպով կրճատում ե կերի պահանջը: Թռչունների կերակրումն եժանացնելու նպատակով, թռչուններին ամառը հարկավոր ե հանել դաշտ, շարժական տնակներում:

Բադերի համար փափուկ կեր (թեփ, ալյուր) պահանջվում ե տարեկան 30-80 կիլոգրամ: Սադերը և հնդկահավերը պահանջում են կերակրել միայն ձմեռը, վաղ գարնանը և ուշ աշնանը: Ամբողջ ամառը և աշունը սագերը և հնդկահավերը արածում են և հատուկ կերակրման կարիք չեն դրում: Բայց սագի և հնդկահավի ճուտերին առաջին 2-3 ամիսը պետք ե կերակրել:

Բացի հիշված ուժեղ կերերից, շատ ցանկալի կերեր են—տակը, կերի ձմերուկը և առվույտի թփերը, վորոնք հանդիսանում են հրաշալի և միևնույն ժամանակ եժան կերեր: Թռչնաբուծական տնտեսությունը կերերով ապահովելու համար, պետք ե ցանքային պլանում նախատեսել այս կերերի պահանջը:

Թռչնաբուծությունը հանդիսանում ե գյուղատնտեսության ամենաքիչ աշխատանք պահանջող ճյուղերից մեկը: Թռչնաբուծության մեջ աշխատանքը կայանում ե նրանում, վոր շենքը և ինվենտարը պիտի մաքրել, կուտ ու ջուր տալ, միջատների դեմ կռվել, հետևել թռչուններին վարքին և առողջությանը, մաքրել թափերը և պաշտպանել դիշատիչ թռչուններից: Բոլոր թռչուններից հաջի ամենաշատ խնամք ե պահանջում: Մեծ ուշադրություն և խնամք են պահանջում հնդկահավի ճուտերը, մինչև վոր նրանց լզի և գլխի վրա առաջանում են կորալներ: Հասակավոր հնդկահավին պետք ե միայն հետևել: Շատ քիչ հոգս են պահանջում բադերը և ավելի քիչ՝ սագերը: Սկզբնական շրջանում, քանի դեռ կոլտոնիկները փորձ չունեն, ամեն մի մարդու նորմալ բեռնը վաճությունը պետք ե համարել մի թռչնանոց 250 հավերով և նույն բանակությամբ հնդկահավերով: Սադեր և բադեր կարելի չե տալ յերկու անգամ ավելի:

Թռչնաբուծությունը պահանջում ե գիտություն և փորձառություն: Այդ պատճառով անհրաժեշտ ե, վորպեսզի ամեն մի կոլխոզում թռչուններին խնամիյին միյնվնույն մարդիկ: Կազմակերպելով թռչնաբուծական ճյուղը, կոլխոզը պետք ե դրա համար առանձնացնի հարկ յեղած քանակությամբ մշտական մարդիկ, ուղարկի նրան թռչնաբուծական դասընթացները պատրաստվելու համար և այն ժամանակ արդեն հանձնարարի նրանց այդ դործը տանել:

Թռչնաբուծությունը կարիք չի դրում ֆիզիքսկան ուժի, պահանջում է ուշադրություն: Այդ պատճառով այստեղ հաջողությամբ կարելի չէ ոգտագործել վոչ միայն կնոջ աշխատանքը, այլ և անչափահասների և հաշմանդամների աշխատանքը:

Աշխատանքի վարձատրությունը պետք է լինի այնպես, վոր շահագրգռի Թռչնաբուծությամբ զբաղվող անձանց: Այդ նպատակով կարելի չէ սահմանել պրեմիաներ, Թռչունների սթերիլիզացիաներ ընդունված նորմայի հանդեպ բարձրացնելու համար: Դա կարող է վերաբերվել ինչպես հավերի ձուածանությանը, նույնպես և վառեկների լավ աճեցմանը:

Ընդհանուր առմամբ Թռչնաբուծությունը շատ ձեռնտու չէ կոլխոզին և շատ կարևոր է պետության համար: Այդ պատճառով, նա պետք է զարգացվի ամեն կոլխոզում յեվ ավելի մեծ ուժադրության արժանանալու, քան միեջեկ այժմ:

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Ն Ե Ր

Գրքիս 1-ին յերեսում, անվան Տակ սպված է՝ «բարգմ. Ղ. Մ. յեվ Հ. Մ.» պիտի լինի՝ «Ղ. Մ. յեվ Հ. Մ.»:

9-րդ եջում. վերելից 11 րդ տողում սպված է՝ «մոր», պիտի լինի՝ «մեր»:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0295893

9111 15 400.

[53153]

21.679

ИЗДАНИЕ
СЕВ.-КАВ. КРАЕВ. ОТДЕЛЕНИЯ
ЦЕНТРОИЗДАТА
